

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний
технічний університет

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 30

Кропивницький • 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Центральноукраїнський національний
технічний університет**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 30

**Кропивницький
2022**

Збірник є науковим виданням, в якому публікуються основні результати наукових робіт викладачів, студентів та магістрантів університету.

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою Центральноукраїнського національного технічного університету, протокол № 11 від 29 грудня 2022 року.

Редакційна колегія:

Кропивний В.М.	д.т.н., професор (головний редактор)
Левченко О.М.	д.е.н., професор (заступник головного редактора)
Будулатій В.В.	відповідальний секретар
Жовновач Р.І.	д.т.н., доцент
Гречка А.І.	д.т.н., доцент
Магопець С.О.	к.т.н., доцент
Медведєва О.В.	к.б.н., доцент
Мостіпан М.І.	к.б.н., доцент
Мищенко І.М.	д.е.н., професор
Настоящий В.А.	к.т.н., доцент
Шмельов В.М.	к.т.н., доцент
Орлик В.М.	д.іст.н., професор
Дідик О.К.	к.т.н., доцент
Сибірцев В.В.	д.е.н., доцент
Плешков П.Г.	к.т.н., доцент
Петренко Д.І.	д.т.н., професор
Зайченко В.В.	д.е.н., доцент
Смірнов О.А.	д.т.н., професор
Магопець О.А.	к.е.н., доцент

УДК 631.95

Dmytro Bugera, student of the group EE-22

Svetlana Shcherbyna, Assoc. Prof., PhD ped. sci.

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Increasing anthropogenic impact on the environment due to energy supply problems

The article is devoted to forest strips, their emergence, how they are planted, types, benefits, legal regulations, environmental problems that occur due to their absence, etc.

The accelerated development of the economy and the improvement of the quality of life of the population require more and more significant expenditures of fuel and energy resources.

forest strips, forest belt, forest protection, soil, agricultural crops

Recently, gas prices have the fact that a significant part of the population uses subsidies. Accordingly, the majority switched to solid fuel boilers. Thus, the population of our region tries to save - and instead of gas, they use solid fuel boilers. Therefore, forest strips and trees, bushes, and shrubs in the forest were cut down en masse. Forest strips suffer the most, as it is easier to remove the felled wood from there. According to the available facts, today there is illegal felling of green areas in forest strips with the aim of further sale of wood as heating products [1].

Field-protecting forest strips are artificial forest plantations that are created on fields, plains, and on the slopes of agricultural lands along the borders of fields, with the aim of protecting crops from dry winds, improving the water regime of the soil and preventing its erosion, increasing the yield of agricultural crops, to improve the microclimate in the fields, snow retention, combat deflation, and preserve and improve soil fertility [2].

More than a hundred years ago, Vasyl Dokuchaev, the founder of soil science, was the first to suggest planting forest strips in our steppe region. In fact, they appeared at the end of the 19th century. This was the territory of the current Malovyskiv district (Onykiiv Forestry) [5].

It was noticed that in the presence of such plantations, the wind speed on the interstrip fields decreases, and as a result, unproductive evaporation of moisture from the soil surface is significantly reduced. Under their protection, the snow on the fields is distributed more evenly and does not blow into ravines and gullies. Also on arable slopes, it contributes to the absorption of rainwater and melt water by the soil, preventing them from flowing onto the surface, which protects the soil from soil erosion. In fields protected by forest strips, the physical properties of the soil improve, because the humidity of the surface air layer is higher here than in an open field, and the temperature regime is more favorable for heat-loving plants. The yield of grain crops on fields protected by strips increases by an average of 2-3 tons per hectare. Without field-protecting forest strips, black soil will be blown from the upper layers of the soil, which in turn will lead to a rapid decrease in the yield of grain crops and may lead to catastrophic consequences in general, filling only sand and natural rocks.

Field-protecting forest strips are also useful because of providing seeds of tree species and fruits. The honey content of many tree and shrub species contributes to the increase of beekeeping productivity. The improvement and decoration of the area with forest strips is also of great importance. They are home to various birds that exterminate harmful insects and rodents.

On the territory of land use, the strips are placed so that the fields between the strips have the shape of elongated quadrangles. The main strips are placed across the direction of dry winds.

Paths of internal economic importance are designed from the south or east side of the strip. If the path goes across the slope, then the protective strip is placed below it to prevent erosion.

The distance affected by the strips depends on the height of the plant: the farther from the strip, the smaller its effect. According to the observations of recent years, the influence of the strips is limited to a distance equal to 40 heights of the field-protecting strip on both sides of the strip [3].

The effectiveness of field-protecting forest strips is determined not only by their height, but also by their construction. Depending on it, the strips are divided into wide - dense, narrow - openwork and narrow - blown construction. In all steppe and forest-steppe areas of Ukraine, strips of blown construction with an undergrowth of low-growing shrubs (to protect the soil from turfing).

There should be no shrub edges in the field-protecting strips. Tree species for planting strips are selected that are drought-resistant and winter-resistant, tall with well-developed and dense crowns that recover well after felling, do not litter adjacent fields with root growth and do not contribute to the spread of pests of agricultural crops.

In all regions of Ukraine, the main and transverse strips are planted with five rows, with a distance between them of 1.5 m (or 2.3 m with tractor tillage in the rows) and 0.7 m between plants in a row.

Thus, we conclude that the planting in the forest belt involved a set of actions:

- firstly, to overcome the dust storms,
- secondly, to increase the yield of agricultural crops,
- thirdly, change the microclimate.

In fact, thanks to the protective forest strips, it was possible to do this. Both the winds and the necessary moisture in the soil began to linger. At the same time, there were more nesting places for birds in the plantations, and more animals living in the forests. And the most important thing is that crop yields have successfully increased in the region[4].

Now it turns out that we not only do not plant new ones, but also destroy those that have been left to us as a legacy. We are creating an environmental disaster with our own hands.

Every year, Ukraine loses 10-12 million tons of grain due to soil erosion. As the winds blow away the dried fertile layer of soil, causing dust storms. In addition, in place of the weathered black soil, bare rock remains.

How does this happen? Droughts and dry winds lead to a lack of moisture in the soil and to evaporation by plants that exceeds the supply of moisture by the root system. In such plants, assimilation processes stop, respiration costs occur at the expense of previously deposited sugars, because of which the plant begins to starve, and stops life processes after a certain time.

In the conditions of Ukraine, plants often have a short-term deficit of moisture balance due to high temperatures and, as a rule, in the second half of summer. When there is moisture in the soil at this time and the plants can assimilate normally in the first half of the day, the short-term deficit of moisture balance has little effect on the yield reduction.

The dry winds cause the greatest damage during the period of

grain formation. Excessive dryness of the air, accompanied by high temperatures and wind for several days, can reduce the yield at this time. It is believed that grain crops are damaged when the relative humidity of the air is below 30-25%, at an air temperature of more than 25 degrees and a wind speed of more than 5 m per second [2].

Almost none of the landowners and tenants is engaged in the restoration of forest strips. The majority of farms in the district are characterized by the absence of field-protecting forest strip systems, and the available forest strips often do not reach the design height, which depends on their field-protecting effectiveness.

Unfortunately, recently, forest strips have come under the ax of ordinary villagers, who cut down trees in order not to freeze in winter. However, the biggest damage is caused by the so-called black loggers, who set the destruction of forest strips on a wide stream, actually starting their own business, whose actions remain unpunished.

The maximum effect of forest strips will be observed if a network of forest strips is created, and the width of the fields between the strips does not exceed 450-500 m. It is easiest to create forest strips where they are adjacent to the forest. Caring for forest strips is not difficult, once every 3 years and until the crown of the forest strip closes, it is necessary to thin out it. Moreover, what is left after thinning can be used for heating.

In addition, it turned out that in order to preserve the forest strips of a certain district, it is necessary that the position of an agroforestry improver and an environmental inspector be preserved in the staff of the district state administration (and now the territorial community), who will monitor the condition of the field-protecting forest strips in close cooperation with the village councils. If possible, the population will be allowed to cut down dead or diseased trees at reasonable rates. In addition, the visits of foreigners will be controlled.

Despite the difficult economic conditions, educational work should be carried out among the population about the harm of felling forest strips; to unite the efforts of ecologists, foresters, law enforcement officers, scientists and rural communities to avert an environmental disaster. After all, the correct placement of the forest strip system will create appropriate microclimatic conditions and can reduce heat stress for agricultural crops, animals and people.

References

1. Вирубка лісосмуг: вдалий бізнес чи економічна безвихідь. Наталія Лу-ценко. *Сільський вісник*. №8, від 20 лютого 2016р.
2. Лісозахисні смуги. *Юридична енциклопедія*: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко(відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3: К – М. 792 с.
3. Пилипенко А. И. Лесоводственные особенности и мелиоративное влияние полезащитных лесных полос в условиях черноземной Степи Украины: монография. К.: Изд. УСХА, 1992. 75 с.
4. Лісові меліорації. / Пилипенко О. І., Юхновський В. Ю. та ін. К.: Аграрна освіта, 2010. 282 с.
5. Пилипенко О. І. Експедиція професора В.В. Докучаєва і кафедра лісової меліорації. Полезащисні лісосмуги. *Юридична енциклопедія*. [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4: Н – П. 720 с.

Одержано 22.11.2022

УДК 215

Oleksiy Shcherbina, student of the group EE-22

Svetlana Shcherbyna, Assoc. Prof., PhD ped. sci.

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Religions of the whole world

The article is devoted to the theme of the current religion in the world. There are currently three world religions: Christianity, Buddhism and Islam. The article deals with its occurrence and its development. Buddhism is the oldest of three world religions. Islam was born at the beginning of the 7th century. Christianity arose in the second half of the 1st century.

religion, Christianity, Islam, Buddhism, origin, emergence, people

Buddhism. Buddhism is the oldest of the three world religions. Most of its followers live in the countries of South, Southeast and East Asia: Sri Lanka, India, Nepal, China, Mongolia, Korea, Vietnam, Japan, Cambodia, Myanmar (Burma), Thailand, Laos.

At the end of the XIX - beginning of the XX century supporters of Buddhism appeared in European countries and the USA. Currently,

there are about 400 million lay people who practice Buddhism and about 1 million monks and nuns in the world; it is difficult to determine the total number, since no corresponding census was conducted. In the CIS countries, Buddhism is traditionally practiced by the residents of Buryatia, Kalmyk, and Tuva, and in recent years, Buddhist communities have emerged in Moscow, St. Petersburg, and the Baltic cities. In Ukraine, there are Buddhist religious communities in Donetsk, Luhansk, Lviv, Kherson, Odessa regions and Kyiv. At the beginning of 1995, there were 18 communities and 17 ministers of this cult in our country. Buddhism is a living and life-giving religion. In various parts of the globe, new Buddhist communities continue to emerge, temples are built. Buddhists of the world are united in two international organizations - the World Buddhist Brotherhood (headquarters in Bangkok, Thailand) and the Asian Buddhist Conference for Peace (headquarters in Ulaanbaatar, Mongolia).

The emergence and spread of Buddhism. Buddhism arose in the VI century. to n. e. in Northern India in the slave state of Magadha. Class inequality was supplemented by status inequality: society was divided not only into classes, but also castes. Belonging to one or another caste was hereditary. The four castes formed four estates: Brahmins (worshippers), Kshatriyas (slave-owning nobility), Vaishyas (part of the free poor), Shudras (partly free poor and partly slaves). In fact, there was also a fifth estate - the lowest on the hierarchical ladder - Chandals (part of the free poor and part of slaves); those belonging to it had no rights, were outside any castes. The upper castes enjoyed significant privileges, while the lower castes were oppressed.

The dominant religion at that time - Brahmanism - was a cult of only the privileged castes and classes, so only representatives of the three highest classes were allowed to participate in religious activities. However, with the development of slave ownership and class stratification, the number of lower classes increased. There was a need for a religion that would express their interests.

Buddhism was formed in the midst of two lower classes who were looking for a religion that could compensate for their disenfranchisement in real life [1].

Islam. Muhammad is the prophet of Islam. Islam (from Arabic - submission) is one of the three world religions that are extremely

widespread in the modern world. Today, the number of Muslims exceeds 1 billion people.

Islam was formed at the junction of European and Eastern civilizations, having absorbed a lot of the heritage of Judaism, Christianity, as well as Zoroastrianism, Buddhism, Greek philosophy, Roman law, as well as the culture of the ancient peoples of the East and North Africa. The emergence of Islam is a natural result of the progressive spiritual progress of all mankind.

Islam was born at the beginning of the 7th century. N. e. in Western Arabia, in the area of Hijaz. Its origins are connected with the cities of Mecca and Medina. It was the period of the disintegration of the tribal system among the Arabs, the economic and political unification of tribes, and most importantly, the formation of a class state, when there was a need for its ideological basis. Such a monotheistic religion could become. At that time, the Arabs had primitive animistic ideas, numerous myths, fetishism and magic were highly developed.

The core of the new religion was the beliefs of the most economically and politically developed tribe, the Quraish, who worshiped the god Allah (from the Arabic "al-ilah" - deity).

In honor of the numerous gods who were honored in Hijaz, the Kaaba temple was built in Mecca, which had the shape of a cube (from the Arabic ka'ba - cube). However, according to Muslim mythology, the Kaaba was built by the pre-Islamic prophet Ibrahim (biblical prophet Abraham) and his son Ismail, who was the forefather of the Meccan Quraysh tribe. However, it is known that before the emergence of Islam, there were 360 stone images of the gods of various tribes of the Arabian Peninsula in the Kaaba.

Fairs were held in the vicinity of Mecca for four months a year, and wars and intertribal clashes were prohibited during this period. The construction of the Kaaba seemed to prove the possibility of coexistence of different religious beliefs. But with the gradual establishment of Islam, all the gods were removed from the Kaaba, and Allah was declared the only God of the new monotheistic religion [2].

Christianity. Christianity is the most significant world religion of our time, in which three main trends are distinguished: Orthodoxy, Catholicism and Protestantism, as well as numerous smaller varieties. The main object of Christian veneration is Jesus Christ, whom the majority of Christian religions consider both God and man, and some -

only God or only a divine messenger. All Christians believe or only think that after death the righteous will be rewarded in the form of eternal bliss in paradise, and sinners - a punishment that they imagine differently.

Christianity arose in the second half of the 1st century. in one of the eastern regions of the Roman Empire - Palestine. The main social reason for the emergence of Christianity was the powerlessness of the oppressed in the fight against the oppressors. The oppressed repeatedly rose up to fight for their liberation. However, all uprisings were inevitably defeated. Brutal massacres against the rebels intensified the mood of general apathy, despair and hopelessness, and to continue living in such conditions one had to have some perspective in life. That part of the slaves and the oppressed, who refused to fight, found solace in religion.

A number of other social circumstances also played their role in the formation of specific features of the new religion. The existence of imperial power contributed to the development of ideas about the only God in heaven. The strengthening of economic, political and ideological communication between peoples (as a result of the formation of the Roman Empire) created in the minds of people the idea of a supranational God who promised salvation to all people regardless of their nationality. The breakdown of the slave-owning social order required ideological means of influencing the masses from those in power and led them to support the Christian religion in this regard.

Ancient Christianity had its own ideological sources, the main ones of which were Judaism, the religious and philosophical teachings of Philo and Seneca, the ideology of the Qumran community, and the religions of the eastern peoples of the Roman Empire.

Christianity arose as an offshoot of Judaism, from which it inherited, first of all, the recognition of the Old Testament (in Jews it is called the Tanach) - the oldest part of the Bible. Many plots and images were taken from the Old Testament to create a "bibliography" of the new God Jesus Christ. Even the most important part of the term "messiah" (literally "anointed one", in translation - messenger of God, savior of people). From Judaism, Christianity transferred into its ideological arsenal the doctrine of the one God, the coming of the Messiah, the creation of the world in six days, and the end of the world.

The ideas of Philo and Seneca had a great influence on Christianity. The Alexandrian philosopher Philo put forward ideas about the innate sinfulness of man, about the need to save the soul through asceticism and suffering. He developed the doctrine of the Logos, which develops the views of the Jewish religion on the messiah. Philo taught that the Messiah has the name Logos (translated from Greek - word), that the Messiah himself is God. Following Philo, Christians named their messiah and also recognized him as God.

They also accepted Philo's ideas about the innate sinfulness of people, asceticism and suffering as a way to save the soul. From the Roman Seneca, Christians borrowed ethical ideas about the equality of people before God, saving the soul as the goal of life, contempt for earthly life, love for enemies, and obedience to fate. The Qumran community is a Jewish religious sect, one of whose areas of activity was the ancient city of Qumran. The Qumranites developed the doctrine of the Messiah in their own way. In particular, they believed that the messiah is by nature a man, that his first coming, during which he suffered for people, has already taken place and that now we must wait for the second coming, with which the end of the world is connected. These ideas were picked up by Christian preachers. The cults of Eastern gods: Osiris (Egypt), Mithras (Persia), Adonis (Phoenicia), Attis (Phrygia), Buddha (India) and others provided rich material for the creators of Christian ideology. In the first two centuries of our era, the influence of various Eastern religions on broad sections of the population of the Roman Empire was very great.

By carefully analyzing the myths about the Eastern gods, we find a striking coincidence of the events described in them with the events described in the myth about Christ (the persecution of the baby by the evil king, the miracles of healing the sick and the resurrection of the dead, the death and resurrection of God, etc.). Since the myths about the Eastern gods arose much earlier than Christianity, it is obvious that they were one of the most important sources of the biography of Christ.

Ancient Christianity in its development went through three main periods: primitive Christianity (from the middle of the 1st century to the middle of the 2nd century), early Christianity (from the middle of the 2nd century to the beginning of the 4th century) and late Christianity (from the beginning of the 4th century to the end 5th century).

The communities of early Christianity consisted of poor elements,

so they were the religion of the oppressed. There was no church - it was just being formed. In the period of early Christianity, more and more wealthy people began to pour into the communities, who formed a special social stratum within the communities and slowly took over their leadership. Christian communities, which began to be called parishes, united into more significant units - bishoprics headed by bishops and metropolises headed by metropolitans. The emerging church defended the existing order.

In the period of late antique Christianity, the slave-owning class in its main mass joined the Christian religion. During the reign of Emperor Constantine (323-337), the Christian religion became a state religion, it enjoyed the economic, political and ideological support of the state. Further centralization of the church is taking place: bishoprics and metropolitans have united in a patriarchate headed by a patriarch. In the first half of the IV century. on the territory of the empire there were three patriarchies - Roman, Alexandrian and Antiochian. At the end of the IV century Constantinople joined them, and in the 5th century. - Jerusalem.

A significant event in the history of the Christian Church was the first Ecumenical Council, that is, a clergy congress, which took place in 325 in Nicaea (Asia Minor). The cathedral was called Ecumenical because the higher clergy of the entire empire were represented at it. The convening of the council meant the creation of a single Christian church, because in the person of the ecumenical councils the clergy of the empire received its highest governing center. Although the Ecumenical Councils were convened relatively rarely (only 7 were convened from the IV to VIII centuries), they nevertheless played an important role: they united the efforts of the clergy, regulated church life, and contributed to the development of a unified ideology and ritual.

At the stage of ancient Christianity, the "holy writing" of Christians - the Bible - was formed. The stage of ancient Christianity was replaced by the stage of feudal Christianity (VI-XV centuries), when the church split into Orthodoxy and Catholicism. The premise of the split was the division of the Roman Empire at the end of the IV century. on the Western one with the center in Rome and the Eastern one with the center in Constantinople and the subsequent conquest at the end of the 5th century. of the Western Empire by Germanic tribes. Numerous feudal states were formed on the territory that previously belonged to

the Western Empire. The Eastern Empire existed as a single one until the end of the 15th century [3].

References

1. Релігії світу: буддизм, іслам, іудаїзм. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/relig/20452/>
2. Іудаїзм його виникнення, та обряди. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/20825/>
3. Християнство як світова релігія. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/20455/>

Одержано 22.11.2022

УДК 80.420

Є.О. Головкін, студ. гр. ЕЕ-22

С.В.Щербина, доц., канд. пед. наук

*Центальноукраїнський національний технічний університет,
м.Кропивницький, Україна*

Переклад англійських прислів'їв і приказок на український лад

У статті проаналізовано особливості англійських прислів'їв та приказок. Розглянуто способи перекладу англійських прислів'їв та приказок. Подані способи безеквівалентного та еквівалентного перекладу.

проблеми при перекладі, подолання проблем перекладу, основні знання про переклад, адекватний переклад, аналоги, описовий переклад, повний відповідник, часткові еквіваленти

Особливості англійських прислів'їв і приказок

Прислів'я та приказки частіше вживаються у контексті, ніж відокремлено, самі по собі. І проблемою для людини, яка вивчає англійську мову як іноземну, може бути саме розпізнавання прислів'я у друкованому тексті чи в потоці мовлення.

У прислів'ях, незалежно від їх форми, висловлюється певна

закінчена думка, повчання, узагальнення. Приказка є ніби неповним прислів'ям, фрагментом речення, образним порівнянням. Іноді важко відрізнити прислів'я від приказки або провести чітку межу між ними. В усній мові приказки часто перетворюються на прислів'я і навпаки.

Деякі дослідники вважають, що прислів'я і приказки є складовою частиною фразеології, інші стверджують, що це самостійна замкнена система мовних одиниць. В. Виноградов називає прислів'я «предикативними фразеологізмами» [4].

Перший крок у подоланні проблем перекладу англійських прислів'їв і приказок – це ознайомлення з самими прислів'ями і приказками, якнайширше їх вивчення і вживання у мовленні. Добре знані прислів'я легко впізнаються, вони зрозумілі й не викликають труднощів у спілкуванні.

На відміну від власне англійських прислів'їв і приказок, які властиві тільки одній мові, прислів'я інтернаціональні, запозичені з інших мов, літературних джерел, Біблії, часто мають повні відповідники в українській мові, які легко встановити, і не викликають проблем при перекладі.

Способи перекладу англійських прислів'їв і приказок

Знання основних способів перекладу прислів'їв і приказок – другий крок до подолання проблем у їх перекладі.

Існують різні способи адекватної передачі англійських прислів'їв і приказок українською мовою.

Адекватний переклад – це відтворення як змісту, так і форми оригіналу засобами іншої мови. Адекватність, тобто рівноцінність оригіналу, невіддільна від точності і досягається шляхом граматичних, лексико-фразеологічних і стилістичних заміन, які створюють рівноцінний ефект. Сутність адекватного перекладу полягає у використанні замін і відповідностей.

Вчені з точки зору перекладу поділяють прислів'я та приказки на три групи:

1. Прислів'я, які повністю співпадають з прислів'ями мови перекладу і за змістом, і за формою.

2. Прислів'я, які співпадають за змістом, але не співпадають за образом, який лежить в їх основі.

3. Прислів'я, які не мають відповідників у мові перекладу. Вони перекладаються або описовим способом, або за допомогою прислів'я, створеного перекладачем.

В. Виноградов виділяє п'ять можливих способів перекладу прислів'їв:

1. повним відповідником (еквівалентом),
2. частковим відповідником,
3. «псевдоприслівним» відповідником,
4. описовим перекладом,
5. калькуванням

Я проаналізую переклад англійських прислів'їв і приказок на українську мову, використовуючи способи перекладу, запропоновані В. Виноградовим.

Еквівалентні способи перекладу:

Багато англійських прислів'їв і приказок знаходять повне відтворення в українській мові за допомогою наявності повних еквівалентів.

Повний відповідник (еквівалент) – це переклад, коли в мові перекладу є прислів'я, рівноправне за змістом, функціями та стилістичними характеристиками прислів'ю оригіналу та яке співпадає з ним повністю або в своїй основі за образним змістом

При цьому способі не втрачається лексична образність прислів'я. Порушується тільки структура речення, що є розбіжністю зі способом калькування [2].

It is never too late to learn. – Вчитись ніколи не пізно.

A friend in need is a friend indeed. – Друзі пізнаються в біді.

Breaking is not making. – Руйнувати – не будувати.

Такі прислів'я, які повністю співпадають в різних мовах, мають своїм джерелом загальний прототип і часто є запозиченням з грецької або латинської, рідше інших мов:

Time is money. – Час – гроші.

Knowledge is power. – Знання – сила.

Better late than never. – Краще пізно, ніж ніколи.

Повні еквіваленти часто зустрічаються у так званих інтернаціональних прислів'ях і крилатих виразах, які беруть свій початок від біблійних і міфологічних джерел [1]:

Man does not live by bread alone. – Не хлібом єдиним живе людина.

Keep as an apple of an eye. – Берегти як зіницю ока.

Wolf in sheep's clothing. – Вовк в овечій шкурі.

Прислів'я англійської та української мов можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням та стилістичним забарвленням, та все ж значна кількість англійських та українських прислів'їв мають свої особливості, і відповідник у мові перекладу часто буває тільки приблизним. Такі англійські прислів'я перекладаються частковими еквівалентами. При частковому еквівалентному перекладі прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю оригіналу за значенням, функціями та стилістичним забарвленням, але відрізняється своїм образним змістом. Такі прислів'я можуть мати розбіжності у лексичному складі або співпадати по змісту, але бути зовсім різними за образом, який лежить в їх основі. Наприклад:

Time cures all. – Час – найкращий лікар.

To kill two birds with one stone. – Одним пострілом двох зайців убити.

To buy a pig in a poke. – Купити kota в мішку.

Ці прислів'я мають розбіжності у лексичному складі.

Часткові еквіваленти, які співпадають за змістом, але різні за образами, називають також аналогами.

Переклад за допомогою аналогів є досить цікавим, і заміна образу тут пов'язана зі збереженням експресивного забарвлення. Цей спосіб перекладу вважається досить вдалим з точки зору передачі змісту та емоційності. Іноді образи двох аналогів можуть не мати між собою нічого спільного, але при цьому еквіваленти виконують одну функцію і живаються в аналогічній ситуації [3]:

Safety is in number. – Один у полі не воїн.

First come, first served. – Хто рано встає, тому Бог дає.

If you dance, you must pay the fiddler. – Любиш кататися, люби і саночки возити.

При перекладі таких прислів'їв рекомендується користуватися саме такими відповідниками, які закріпилися в мові перекладу, оскільки перекладач повинен притримуватися принципу перекладу чогось звичного таким же звичним. У протилежному випадку прислів'я або приказка викличе у читача враження чогось несподіваного або дивного. Наприклад, англійське прислів'я *No song, no supper* не можна перекладати як *Немає пісні – немає*

вечері. До нього треба підібрати український відповідник з таким образом, який був би звичним для українця: *Хочеш їсти калачі – не лежи на печі*. Англійській приказці *A little bird told me* відповідає українська *Сорока на хвості принесла*, а не *Маленька пташка розповіла*.

В окремих випадках, коли не можна підібрати аналогу, підбирається антонімічне прислів'я, тобто негативне значення передається за допомогою стверджувальної конструкції або, навпаки, позитивне значення передається за допомогою негативної конструкції:

A lone sheep is in danger of the wolf. – *Дружному стаду вовк не страшний.*

A rolling stone gathers no moss. – *На одному місці і камінь травою поростає.*

Slow at meat, slow at work. – *Скоро їсть, скоро й робить.*

Отже, в англійській мові існують прислів'я, що характерні лише для цієї мови. Вони розкривають особливості культури народу. Значення такого прислів'я можна зрозуміти лише після переосмислення.

Безеквівалентні способи перекладу:

Прислів'я часто не мають відповідників або аналогів в іншій мові. У таких випадках використовують описовий переклад, калькування або підбір «псевдоприслів'я».

«Псевдоприслівний» відповідник або «псевдоприслів'я». У випадку відсутності в мові перекладу повного або часткового еквівалента перекладач «винаходить» прислів'я та відтворює без змін або з незначними змінами образний зміст прислів'я оригіналу, зберігаючи його значення [2].

Описовий переклад – це переказ прислів'я, який зумовлений відсутністю в мові перекладу необхідних відповідників та неможливістю калькування. Він зводиться до тлумачення, пояснення прислів'я або приказки, яка в тексті перекладу практично перестає існувати як самостійна мовна одиниця та ніби розчиняється в контексті. При такому способі перекладу неминучими є стилістичні, емоційно-експресивні та інформаційні втрати. Такі прислів'я перекладаються вільними виразами:

A watched pot never boils. – *Коли чекаєш, час тягнеться дуже повільно.*

A little pot is soon hot. – Дурня легко вивести із себе.

Beauty lies in lover's eyes. – Люди здаються красивими тому, хто їх любить.

В англійській мові, як і в інших мовах, є такі мовні звороти, яких немає в українській мові, і для того, щоб точно передати ту чи іншу фразу чи образ, інколи у перекладі їх необхідно повністю змінити, наприклад:

Before you can say Jack Robinson. – Вмить.

To dine with Duke Humphrey. – Залишитися без обіду.

Останній вираз має історичне пояснення, яке допомагає зрозуміти його зміст. Один час боржники в Лондоні ховалися від своїх кредиторів у Соборі святого Павла, де, серед інших, знаходиться і гробниця герцога Гамфрі; на запитання, де він буде обідати, боржник відповідав, що обідатиме з герцогом, тобто ніде.

При передачі прислів'їв нерідко використовується прийом калькування (дослівний переклад). Прислів'я відтворюються повністю без будь-яких змін і легко сприймається читачем. Цей спосіб застосовується тоді, коли перекладене таким чином прислів'я є цілком зрозумілим для носіїв мови перекладу. Часто калькуванням перекладаються необразні прислів'я і приказки, які не мають підтексту [2].

Judge not of men and things at first sight. – Не суди про людей і про речі з першого погляду.

Times change and we change with them. – Часи змінюються, і ми змінюємося разом з ними.

Never put off till tomorrow what you can do today. – Ніколи не відкладай на завтра те, що можеш зробити сьогодні.

Серед розглянутих прикладів найбільше труднощів виникає при перекладі прислів'їв за допомогою часткових еквівалентів, аналогів, описового перекладу та «псевдоприслів'їв». Тут іноді важко або практично неможливо точно передати емоційне забарвлення прислів'я, його образність. При описовому перекладі образність взагалі втрачається.

Список літератури

1. Англо-український фразеологічний словник ; уклад. К. Т. Баранцев. К.: Т-во «Знання», КОО, 2005. 1056 с.
2. Антонова Г. В. Використання прислів'їв та приказок під час викладання англійської мови . *Англійська мова та література*. 2006. № 15. С. 17 – 23.

3. Bible Phrases. URL: <http://www.phrases.org.uk/index.htm/>
4. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. М.: Издательство ИОСО РАО, 2001. 224 с. URL: <http://linguists.narod.ru/downloads.html#levits>

Одержано 23.11.2022

УДК 631.3

Yevgen Tarasenko, student of the group TS-22M
Svitlana Shcherbyna, Assoc. Prof., PhD ped. sci.
Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi

Innovative technologies in agriculture, technologies and advantages of John Deere

The article is devoted to the inscription of the innovative technologies in agriculture, some technologies and advantages of John Deere. A variety of equipment, different technologies, approaches to the processing of certain crops are presented in the article. One of the main leaders in the agricultural industry market is the American machine-building company John Deere.

cultivation, equipment, machine-building, technologies, agro-industry

Cultivation of land, cultivation of various crops, has been one of the most important areas of human development since ancient times. In order to feed a family, someone has to spend a lot of time in the fields and under the scorching sun, doing the far from easy work of growing crops. A lot has changed since then. With advances in science in various fields, such as computer engineering, engineering, modeling, and many other fields, work has become much easier, faster, and more fruitful. A large variety of equipment, different technologies, approaches to the processing of certain crops. Thanks to the significant development of mankind in the field of agro-industry, it was possible to reach a completely higher level of land cultivation today. Currently, there are many competitors in the agricultural industry market, where everyone is

trying to become better than others in order to earn as much profit as possible, in particular by developing newer and more innovative technologies, technical means, and many other things. One of the main leaders in the agricultural industry market is the American machine-building company John Deere. In addition to the fact that John Deere produces all types of agricultural machinery, it also develops and implements technical and computer innovations. John Deere link is one of them. This innovative system is very helpful in optimizing agribusiness [1].

Improve productivity - JDLink lets you remotely track which machines are working, and if they working as they should. You can take action to get the most productivity out of every asset and employee. Improve uptime - JDLink enables the most advanced uptime solutions in the industry. You and your dealer can stay on top of machine maintenance and troubleshooting. Enable remote diagnostics and programming -this industry first gives John Deere dealers the ability to remotely read and clear diagnostic codes plus record machine-performance data on machines with JDLink Ultimate without traveling to the jobsite. This means getting to the jobsite with the right part the first time, and getting machines up and running in less time. If it's a software issue, your dealer can even update the software from his desk at the dealership. Easily track maintenance - you can set up your machines with maintenance plans, log maintenance activity on a machine already enrolled, and have a report emailed to you listing all the machines in your fleet, stating the hours until their next maintenance interval and in which equipment group the machines are located. It's all reported automatically based on the hours/location data acquired on your machine and transmitted via JDLink. It's the simple way to extend machine life and increase trade value. Quickly act on alerts - Diagnostic Trouble Codes transmitted from your Deere machines appear in the Alerts display on the JDLink dashboard. You can choose to have Diagnostic Trouble Codes sent to your mobile device and escalated to crew members' mobile phones. There is even a free JDLink app for iOS and Android devices to let you locate your machines and view and acknowledge alerts. Improve daily operating costs - JDLink is a powerful tool to remove excess cost from your operation. You can't improve what you don't measure, and JDLink easily provides the measurement you need in one place. Prevent theft. Replacing stolen

machines and paying insurance premiums are expensive. The geo-fence and curfew features available with JDLink can help you prevent theft and recover stolen assets. Track overall fuel consumed and how much you're burning in idle. Reducing idle time can have a dramatic positive impact on fuel costs and engine life. JDLink makes sure you know where the opportunities lie. Track hours (time) and fuel (material) spent on jobsites. Integrate this data into billing and estimation systems to improve future bid accuracy. Ask about available John Deere Application Programming Interfaces (APIs) that can connect contractor systems directly to the data. Your JDLink terminal is a gateway to the future. It's the heart of John Deere WorkSight™ — a developing suite of technology created just for John Deere equipment with advice and support from your John Deere dealer. John Deere WorkSight technology transforms data from your machine into turnkey solutions to optimize how you use your machine, increase machine reliability, and manage processes at work sites. JDLink provides you a wealth of information to improve the profitability of your operation. It also enables remote diagnostics and programming — an industry first. JDLink is also a key input to John Deere WorkSight machine-health prognostics, an uptime program that thinks for you. The JDLink system is not the only thing that makes the company a leader in the agricultural industry market. The advantages of using John Deere can also include some more features [2].

Reliability and adaptability. All John Deere road construction equipment supplied to Europe is designed to withstand a wide range of climatic conditions and is designed for intense continuous loads. The machines are able to function flawlessly both in frost and in 40-degree heat, and can cope with both virgin soil and swampy soil. The reliability of construction equipment is achieved through the use of specialized design solutions (for example, John Deere mining dump trucks are produced with an articulated frame), as well as innovative monitoring and control systems.

Wide functionality. Every John Deere machine is engineered for maximum performance. For example, backhoe loaders replace 2 specialized devices. In terms of loading bucket parameters, they correspond to a front-end loader, and in terms of backhoe characteristics, they correspond to a traditional wheeled excavator. Functionality is also determined by the wide range of installed

attachments. For example, for mini-loaders, the number of such devices exceeds 60 varieties.

Big choice. The range allows you to choose the best solutions for various tasks. John Deere offers both large heavy equipment for use in quarries or large construction sites, as well as compact models for use in tight urban areas.

Profitability. The use of innovative solutions in construction equipment makes it possible to ensure the accuracy of passage, remote monitoring of the state of the machine, the choice of the optimal performance mode for a specific task, etc. Thanks to this, it is possible to achieve rational consumption of fuel and the technical and operational life of the machine, and ensure timely maintenance.

The development of mankind in the field of agricultural engineering is really impressive, hundreds of new types of crops, innovations in the field of land cultivation and harvesting are the guarantor of food security for all mankind. After all, food is the most important thing in the life of every living being.

References

1. Here's why you need JDLink™ URL: <https://www.brandt.ca/ContentItems/Documents/JDLink-Brochure.aspx>
2. JOHN-DEERE. URL: <https://technoaktyv.com.ua/ua/cp62953-john-deere.html>

Одержано 29.11.2022

УДК 368

Т.А. Мельник, доц., канд. екон. наук

В.М. Бевзушенко, студ. гр. ФС-21М

*Центальноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

Страховий менеджмент: фактори впливу на фінансову надійність страховика

В статті систематизовані фактори впливу та забезпечення фінансової надійності страхової організації. Наведена їх структура. Дослідженні детальніше зовнішні та внутрішні чинники які негативно впливають на рівень фінансової надійності страховика.

управління фінансовою надійністю страховика, фінансова стійкість страховика, фінансовий менеджмент страховика, класифікація факторів, фактори впливу на платоспроможність страховика

Відомий фактор, що страхові компанії повинні дотримуватися фінансової надійності незалежно від впливу різних як зовнішніх факторів так і внутрішніх факторів. Тому необхідно детального вивчити різні фактори, які впливають на фінансову надійність страховика. Актуальність теми дослідження пов'язана з потребою обґрунтовувати вибір методів управління та оцінки фінансової надійності страховика при зміні внутрішніх та зовнішніх факторів.

Мета дослідження це систематизація чинників, які впливають на фінансову надійність страхових компаній в сучасних умовах, що дозволить ефективніше їх оцінювати.

В вітчизняній економічній літературі не існує єдиного підходу щодо визначення чинників впливу на фінансову надійність страховика та їх класифікації.

Так, наприклад до факторів впливу на фінансову надійності страховика відносять:

- збалансований страховий портфель страховика;
- розмір власних коштів страховика;
- джерела формування та розмір страхових резервів страховика;

- розмір страхових тарифних ставок страховика;
- розміщення страхових резервів страховика;
- адекватний обсяг взятих страховиком на себе страхових зобов'язань;
- наявність перестрахового портфелю [2, с. 159].

Таким чином, відносимо різні явища, які впливають на стан організації фінансів страхової компанії, до факторів впливу на фінансову надійності страховика [6, с. 227].

Вітчизняні науковці відносять до основних умов забезпечення фінансової стійкості страховика:

- достатній розмір страхових резервів для виплати страхового відшкодування;
- достатній розмір власного капіталу страховика;
- ефективну інвестиційну політику страховика;
- оптимальну тарифну політику страховика;
- ефективну систему перестраховування страховика;
- збалансованість страхового портфелю страховика;
- впровадження технологічних інновацій страховиком;
- високий рівень платоспроможності страховика [5, с. 7].

Окремі українські науковці [1; 6] до додаткових умов досягнення фінансової надійності страховика відносять інші, які наведені на рис. 1.

Більшість українських науковців основні фактори впливу на фінансову надійність страховика умовно розділяють на зовнішні та внутрішні (рис 2).

До зовнішніх факторів фінансової надійності страховика належать ті що, обумовлені впливом зовнішнього середовища тобто ті, що визначають політичну ситуацію в країні, розвиток національної та світової економіки, стан страхового ринку та форс-мажорні обставини.

Фінансова надійність страховика визначається тільки внутрішніми факторами, якщо вплив зовнішнього середовища на його фінансову надійність відносно стабільний.

До внутрішніх факторів фінансової надійності страховика належать ті що, обумовлені якістю його менеджменту, професійним рівнем персоналу, стратегією страховика, внутрішньою політикою, забезпеченістю власним капіталом. Крім того до внутрішніх факторів фінансової надійності страховика

відноситься фінансова звітність, її якість, склад акціонерів, розмір та масштаби страхової та інвестиційної діяльності, консервативність, прозорість та публічна активність страхової компанії.

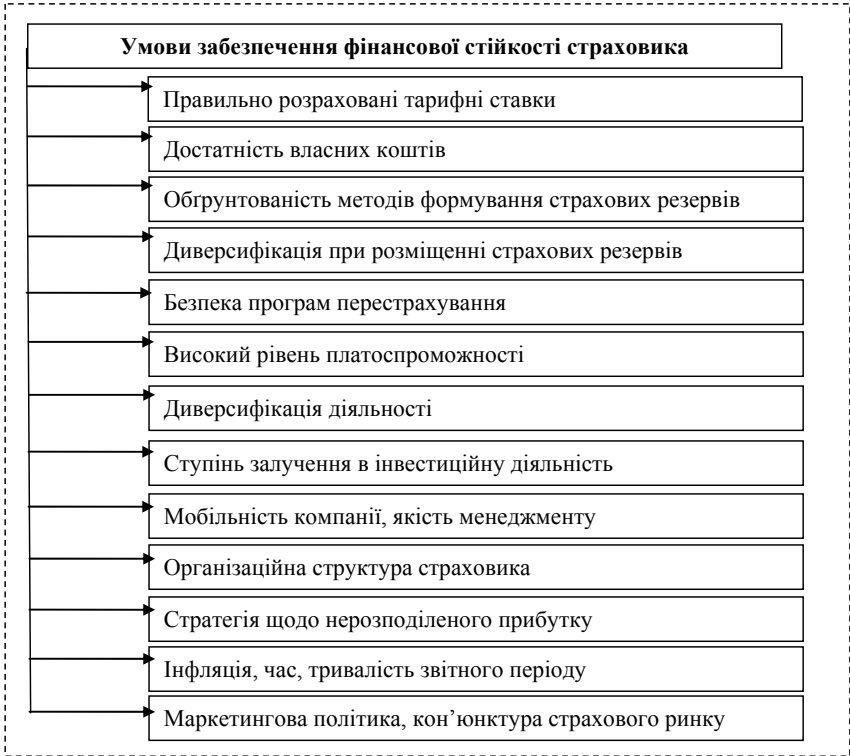

Рисунок 1 - Умови забезпечення фінансової стійкості страховика

Джерело: складено автором з використанням [1; 6, с. 224].

При вивченні факторів впливу на фінансову надійність страховика Ткаченко Н. В. особливу увагу приділяє чинникам, вплив яких призводить саме до зниження фінансової надійності. В свою чергу фактори негативного впливу науковець Ткаченко Н. В. умовно поділила на зовнішні та внутрішні [4].

При цьому зовнішні чинники, які ведуть до зниження фінансової надійності страховика Ткаченко Н. В. також додатково поділяє на дві підгрупи:

Рисунок 2 – Фактори впливу на рівень фінансової надійності страховика
Джерело [3; 6, с. 227].

- загальноекономічні фактори загального розвитку держави (до складу яких відносить насамперед ті чинники, які негативно впливають на діяльність страховика, формують потенціал ризику його банкрутства);

- ринкові фактори (до складу яких відносить насамперед негативні для страховика тенденції розвитку фінансового, грошово-кредитного, фондового, валютного ринків та залежно від специфіки предмету договору страхування розвиток відповідних товарних ринків, тощо) [4].

До зовнішніх (екзогенних) факторів зниження фінансової надійності страховика віднесли:

- загальноекономічні фактори, а саме: політичну ситуацію в країні, збільшення інфляції, уповільнення платіжного обороту, зміни в податковій системі, реформування регулюючого законодавства, зменшення реальних доходів населення, стихійні лиха, форс-мажорні обставини, пандемія, військові дії;

- ринкові фактори, а саме: спад на страховому ринку

України, значне зниження попиту на страхові послуги, високий рівень конкуренції на вітчизняному страховому ринку, зниження активності українського фондового ринку, нестабільність валютного ринку та фінансового ринку України, рівень оподаткування операцій зі страхування та страхового бізнесу [4].

До внутрішніх (ендогенних) факторів зниження фінансової надійності страховика віднесли: відсутність у страховика стратегії розвитку, неефективна фінансова стратегія, неефективний маркетинг та інвестиційний менеджмент, вузька спеціалізація діяльності страховика, недостатня диверсифікація асортименту страхових послуг, нерозвинена регіональна мережа страховика та страхових агентів, незбалансований портфель страхових ризиків страховика; недостатнє або завелике перестраховування ризиків, неефективний фінансовий менеджмент, зменшення прибутковості та рентабельності діяльності страховика, неефективна структура активів (низька ліквідність), неефективний фондовий портфель, перевищення допустимих значень фінансових ризиків; недостатні розміри страхових резервів, неринкове ціноутворення страхових послуг, мінімальні розміри гарантійного фонду, низька або недостатня кваліфікація менеджерів та персоналу [4].

Перелік внутрішніх факторів, які негативно впливають на рівень фінансової надійності страховика передусім залежить від наявності та ступеня тих чи інших ризиків, які виникають під час діяльності страхової компанії. Саме тому вважається, що внутрішні фактори зниження фінансової надійності страховика є віддзеркаленням існуючих ризиків страхової компанії. Серед яких виділяють страхові ризики, стратегічні ризики, фінансові ризики, інвестиційні ризики та ризики форс-мажорних обставин.

Відомо, що страхові організації здійснюють не тільки страхову діяльність. Вони займаються інвестиційною діяльністю, мають право на фінансову діяльність і деякі з них активно її проводять. Також майже кожен страховик повинен планувати свою діяльність у вигляді формування стратегії компанії.

Саме тому внутрішні фактори, які негативно впливають на фінансову діяльність страховика вітчизняні науковці поділяють в залежності від виду діяльності, а саме на сукупність факторів, які пов'язані з:

- стратегічним, тактичним та поточним плануванням

страховика;

- страховою (операційною) діяльністю страховика;
- інвестиційною діяльністю страховика;
- фінансовою діяльністю страховика.

Також вітчизняні науковці розрізняють фактори, які позитивно впливають на фінансову надійність страховика. До факторів, які позитивно впливають на фінансову надійність страховика, доцільно включити наступні:

- позитивна динаміка показників прибутковості та капіталізації страховика;
- забезпечення достатнього розміру фонду гарантування та страхових резервів страховика;
- активний розвиток програм перестраховування страховика;
- проведення диверсифікації страхового портфелю страховика;
- врахування та зниження інвестиційного ризику страховика.

Таким чином, дотримання вітчизняними страховими організаціями перерахованих вище факторів, які мають як негативний так і позитивний вплив, на їх фінансову надійність, виступає певною гарантією для їх страхувальників, які в обмін на сплачені страхові внески (страхові платежі, страхові премії) отримують від страхових компаній обіцянку щодо надання страхового захисту, шляхом відшкодування завданих збитків у разі настання страхового випадку.

«Додатковими чинниками, які гарантують фінансову надійність страховиків і захищають інтереси страхувальників, виступають:

1) страхові пули, що об'єднують фінансові можливості щодо прийняття ризиків на страхування багатьох страховиків – членів пулу;

2) спеціальні гарантійні фонди – створюються вольовим рішенням органів державного управління для забезпечення безумовності страхових виплат постраждалим. Мета їх функціонування – підвищити надійність страхового ринку» [2, с. 160].

В економічній літературі існує думка, що фінансова надійність страховика прямо залежить від її розміру та масштабів діяльності. На нашу думку, з цим не можна не погодитись, адже великі

страховики мають більші ресурсні (фінансові, матеріальні, трудові) можливості щодо якісного обслуговування страхувальників як в середині країни та і за її межами. Таким чином, можна стверджувати, про те що великий розмір страхової компанії може свідчити про її високу фінансову надійність.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що фінансова надійність страховика – це складна економічна категорія, яка формується під негативним та позитивним впливом великої кількості факторів, як зовнішніх так і внутрішніх.

Список літератури

1. Іванюк І. С., Маруженко Д. С. Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії». *Фінанси України*. 2010. № 11. С. 9-11.
2. Косарева І. П., Лисенко Д. Д. Особливості оцінки фінансової надійності та стійкості страхових компаній України. *Економіка та управління підприємствами*. Вип. 17. 2018. С. 156-162. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/28.pdf
3. Ромашенко О.В. Планування і прогнозування фінансової діяльності страхових компаній на основі економіко-математичного моделювання. *Ринок цінних паперів*. 2010. № 4. С. 87-96.
4. Ткаченко Н. В. Особливості діяльності рейтингових агентств в галузі страхування. *Вісник Української академії банківської справи*. 2009. № 2(27). С. 103-108.
5. Цуркан І. М., Остапенко А. О. Фінансова стійкість страхової компанії та ключові умови її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. С.1-9. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/57.pdf (дата звернення: 17.11.2022).
6. Щербань О. Д. Джерела забезпечення фінансової надійності страховика. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. Серія: Економічні науки*. № 3 (80) 2015. С. 222-229. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3\(80\)/uazt_2015_3_25.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3(80)/uazt_2015_3_25.pdf) (дата звернення: 11.11.2022).

Одержано 12.12.2022

УДК 81'25

Ю.Г. Стежко, доц., канд. пед. наук

Національний авіаційний університет, м.Кропивницький, Україна

Постмодерністський інтелектуалізм як настанова художнього перекладу

У статті розглядається феномен художнього перекладу у культурно-історичному аспекті. Відзначається, що переклад - феномен культурно-історичний, і кожна доба відбивається у ньому певною стратегією. Проводиться думка, що український літературний постмодернізм є закономірною реакцією на кризу адміністрування культури доби Модерну і є автохтонним, а не запозиченням західної культури. Особливо помітними є соціокультурні впливи на стратегію художнього перекладу.

художній переклад, постмодернізм, доместикація, інтерпретація, національна ідентифікація

Наразі з впевненістю можна стверджувати, що ключову роль в обміні здобутками літературної творчості відіграє сфера художнього перекладу, яка не лише вводить читача в іншомовний культурний простір, а й формує його світогляд. Питання стоїть лише за вибором стратегії перекладу згідно соціокультурних умов та запитів суспільства.

З часів перших перекладів Біблії і дотепер не втрачають своєї актуальності питання: чим є переклад, якою має бути стратегія перекладу, яке місце перекладача у стосунках з автором, які межі є допустимими в інтерпретації першотвору. Відповіді на ці питання за різних культурно-історичних умов давалися різні, тож і не вщухали гострі дискусії між прихильниками різних стратегій перекладу - форенізації, історія якої ведеться з часів трепетного ставлення до перекладу сакральних текстів Біблії, та доместикації, українські корені якої сягають часів національного самовираження І. Котляревського, П. Куліша, С. Руданського, М. Рудницького. Неоднозначність оцінок перекладацької творчості фундаторів українських традицій перекладу започаткувала суперечки щодо допустимих меж та самого права перекладача на свободу інтерпретації авторських інтенцій.

Нагальна потреба в національній ідентифікації українців, обумовлена новітніми соціокультурними орієнтирами, лише загострила проблему вибору стратегії художнього перекладу, яка і стала предметом особливої уваги вітчизняних лінгвістів, перекладачів-практиків. Істотний внесок у дослідження проблеми перекладу крізь призму національної культури зробили - кожен у свій час - такі видатні українські лінгвісти, літератори як Т.Галушинський, Л.Гребінка, В.Карaban, Ю.Клен, Л.Коломієць, Г.Кочур, П.Куліш, Я.Левицький, М.Лукаш, П.Морачевський, М.Новікова, Д.Павличко, М.Рильський, М.Рудницький, М.Старицький, В.Свідзінський, М.Стріха, М.Терещенко. Значною мірою нашому дослідженню сприяли творчі здобутки українських постмодерністів та літературних критиків Ю.Андруховича, Є.Барана, Т.Гундорової, Н.Зборовської, Ю.Іздрика, А.Кам'янець, С.Квіта, Л.Коломієць, Т.Некертчян, М.Павлишина, В.Пахаренка, Д.Попіль.

Проте, як на нас, животрепетність теми зв'язку художнього перекладу із формуванням національної самосвідомості читача не дістала належного висвітлення, як і однозначної оцінки впливу постмодерністських новацій на літературну творчість. Наразі ми маємо намір долучитися до формування уявлень про доцільність та межі доместикації світової класики в українському перекладі. Тож за мету нашої короткої розвідки маємо висвітлення стратегії художнього перекладу в контексті культурно-історичних традицій модернізму та постмодернізму на зразках перекладів світової класики вітчизняними літераторами.

Переклад - феномен культурно-історичний і кожні соціокультурні перетворення відбиваються в ньому певною стратегією. Особливо зримо соціокультурні впливи на вибір стратегії перекладу проглядаються при зіставленні перекладів за різних часів, різними авторами шекспірівського "Гамлета" на українську мову. Йдеться про відмінності у формах відображення дійсності, у ставленні до авторської недоторканності, збереження мовно-культурної автентичності першотвору в імперативах модерну та постмодерну.

Доба Модерну – з безроздільним пануванням раціоналізму, згубною для творчості формально-логічною вивіреністю перекладу – методологічно відбилася на теорії перекладу принциповою

неперекладністю першотвору, неможливістю передати авторську індивідуальність у художньому перекладі. Не підлягало сумніву, що всі без винятку художні твори невідтворювані, хоч би якими були форми їх відтворення; неповторність будь-якого творчого акту закладена в особливості автора. Тож перекладач мав неухильно слідувати логіці авторських інтенцій, достеменно відтворювати іншомовне культурне середовище. Стратегія художнього перекладу як форми літературної творчості визначалася імперативністю збереження іншомовної автентичності, штучністю нормативної мови, раціоналізмом у відображенні дійсності.

Проте з соціокультурними перетвореннями втрачають значимість соцреалістичні імперативи раціональності, форенізації, об'єктивності тощо. Став очевидним парадокс раціональності, який “полягає в тому, що чим свідоміше споруджуються цілі, тим ширшою є безодня між ними й результатами...” [3, с. 214]. Зрештою, всеохоплююче адміністрування спричинило кризові явища у мистецтві, літературі. Модерн вичерпав потенціал культуровідповідності. Тож цілком закономірно літературна спільнота вдалася до пошуків нових естетичних засобів, художніх напрямів творчої самореалізації. Відтак у надрах соцреалізму зародилися паростки лінгвопрагматики, які, зрештою, дали плоди постмодернізму з його специфічним баченням стратегії перекладу.

Філософи, культурологи, а за ними й лінгвісти заговорили про потужне інтелектуальне оновлення, яке можна назвати «постмодерністським переворотом» Разом з ідеологемами доби Модерну пішли у небуття і її методологічні принципи – літературний класицизм, принципова неперекладність, авторська недоторканність, однозначність, об'єктивність, раціофундаменталізм. У новому культурно-історичному вимірі розкрився простір для переосмислення ролі текстів та культур мови оригіналу та перекладу, а також відносин між автором та перекладачем. З кінця ХХ століття послідовно завойовувала позиції нова парадигма літературного перекладу.

Назагал інтелектуалізм постмодернізму проявилось у всебічній лібералізації перекладацької діяльності, виявами пародії, висміювання усталених стилів, іронічного переосмислення образів, зіставлення та змішання всього та виготовлення яскравих виробів.

На тлі культурної лібералізації розкрився творчий потенціал видатних українських літераторів - прихильників постмодернізму - Ю.Андруховича, О.Забужко, О.Ірванця, В.Неборака, О.Ульяненка та інших. Наразі постмодернізм набув змісту потужної інтелектуальної течії. Інтелектуалізм веде за собою релятивне, ірраціональне, нігілістичне ставлення до культури (В.Кремень) в дусі новочасних соціальних реалій. Український переклад набув рис іронії, гри, карнавальності, метафоризації, свободи інтерпретації тексту на тій підставі, що творчість не підлягає адмініструванню, вона є завжди у конфлікті з раціональністю, логічністю мислення. “Творчість ... є цілком ірраціональна містична здатність” [4, с. 264]. Лише ірраціоналізм забезпечує відносну суверенність суб’єкта, здатність чинити супротив адміністративному утиску. Перекладач за рахунок інтелектуальної активності, рефлексії щодо усього літературного досвіду формує низку можливостей створення власного продукту творчості. І чим більша ступінь свободи, тим вищий рівень евристичності - аж до “осяння”. Найвищий рівень творчості досягається при виході за межі логічного мислення до рівня інтуїції, несвідомого. Наразі цілком виправдано заговорили про постмодернізм як про “одну з інтелектуальних фікцій нашого часу” (Ю.Андрухович).

Теорія перекладу звільнилася з полону уявлень про недоторканність авторських інтенцій, відкрився шлях до ірраціоналізму мислення, естетичного плюралізму, еkleктичного поєднання різних жанрів, фактуальності та фікційності у творенні реалій, а назагал - розкрилися широкі можливості творчої доместикації, широкої інтерпретації першотвору. Перекладач бачиться у діалогічних стосунках із автором, він передає читачеві світобачення, світ переживань автора у заломленні через власний внутрішній світ, з позицій власних філософсько-світоглядних та ціннісних орієнтацій.

Наразі постмодерністські трансформації істотно змінили уявлення про функціональну значимість художнього перекладу, розкрили потужний потенціал перекладацької стратегії доместикації як чинника національної ідентифікації. Літературний постмодернізм декларує свободу творення смислу. Слід, втім, пам’ятати, що якщо метою автора є створення тексту, то метою читача – побудова його сенсу. Перекладач як інтерпретатор є

водночас і читачем, що ставить перекладача за значимістю на один щабель із автором твору, а переклад за художньою цінністю може навіть перевершувати першотвір (згадаймо хоча б «Енеїду» І.Котляревського). Ми вдалися до широкого цитування, щоб якомога виразніше окреслити пануючі принципи перекладу в літературному постмодернізмі.

Проте ми б зрадили неупередженості висвітлення теми, якби не сказали і про широку критику літературного постмодернізму. Ю.Андрухович у статті “Апологія постмодернізму” вдається до гіперболізації, кажучи, що постмодернізм “не критикує тільки лінивий та мертвий”. Якщо в очах одних постмодернізм постав потужним інтелектуальним оновленням, то в очах інших – блюзнірством, модним наслідуванням західній культурі, руйнуванням національної ідентичності українців. Маємо відзначити небезпідставність позиції Є.Барана, С.Грабовського, О.Ярвого та інших опонентів українського постмодернізму, котрі вбачають у постмодернізмі втрату самобутності українства. Це є вагомою підставою для критики і не єдиною. Стверджується, що, на відміну від Заходу з його багатим демократичним досвідом український постмодернізм, і без того вихолощений тоталітарним минулим, вважається недоречним, передчасним. Тому українство має пройти довгий шлях демократичного розвитку задля адекватного сприйняття національної культури постмодернізму.

Проте, чи є український постмодернізм тотожним західним зразкам, чи дійсно в українських перекладах відтворюються чужі нам цінності, культурні традиції, руйнуючи тим самим власні і чи є він передчасним? Щодо руйнівного впливу на національну самобутність, то, як на нас, застереженням є глибока доместикація іншомовного твору, яка проглядається в перекладацькій творчості українських постмодерністів. Щодо передчасності постмодернізму, то загальновідомо, що культура перекладу детермінована потребами суспільства, самою соціальною практикою. І така потреба обумовлена субкультурою молодіжного середовища. На цьому тлі набуває смислу бачення літературних новацій Ю.Андруховичем: “Девальвація високого слова: писати якомога поетичніше. Це шиза старшого покоління. Молоді роблять щось інше” [2, с. 145]. Це “щось інше” – “карнавалізація художньої мови”, наповнення іншомовних творів сучасною українською

мовленнєвою культурою, яка наводить читача до національних витоків.

Утім в усіх випадках очевидним є одне - розвиток культури є об'єктивним процесом і зупинити його можна лише штучно - заборонами, адмініструванням культури, ідеологізацією літератури, як це уже відбувалося у нашій недавній історії. Тож є цілком виправданим, що за умов широкої лібералізації усіх сфер суспільного буття український постмодернізм наполегливо утверджується в літературній творчості і, як видається, набуває національно-культурних рис. Український постмодернізм нами бачиться самобутнім, бачиться реакцією митців, передусім літературної спільноти, на переоцінку цінностей, на утвердження нового змісту інтелектуалізму, відповіддю на мовно-культурні запити сучасного суспільства, ерудицію пересічного читача.

Найбільш виразно обумовленість художніх перекладів соціокультурними чинниками проявилася на зіставленні перекладів шекспірівського "Гамлета" в різні часи плеядою видатних українських літераторів: Ю.Андруховичем, Л.Гребінкою, Ю.Кленом, Г.Кочуром, П.Кулішем, М.Рудницьким, М.Старицьким, Ю.Федьковичем, Г.Хоткевичем. Переклади "Гамлета" посідають чільне місце в українській культурній спадщині, і кожен з перекладів є відбитком пануючих культурно-історичних традицій. Звісно, охопити зіставним аналізом усе розмаїття перекладів не уявляється за можливе. Тож, лише вибірково та фрагментарно проілюструємо істотні відмінності між ранніми перекладами Гамлета та новітнім перекладом провідного представника постмодернізму Ю.Андруховича.

Перше, що кидається у вічі, це відмінності у мові героїв, мовному виразі подій, стосунків. Мова героїв Шекспіра у перекладі Ю.Андруховича насичена ремінісценціями далеко не шекспірівських часів, а сучасної української мовленнєвої культури. Іронічність, афористичність, гра, осучаснення подій та характерів героїв, естетична вульгаризація – ось найбільш поширена характеристика перекладу. Ю.Андрухович не надто переймається достеменністю передачі характерів героїв твору, припускається інтерпретації, не завжди дотримуючись смислової відповідності слова та його емоційного забарвлення. Першотвір "Гамлет" у перекладі Ю.Андруховича пронизаний духом культури

постмодерну - наповнений афоризмами, усім багатством сучасної мовленнєвої лексики та разом і української автохтонної мовної культури, а назагал характеризується радикальною модернізацією першотвору, не обтяженою шекспірівським ідіолектом та мовно-культурними традиціями Єлизаветинської епохи. І це далеко на повний перелік ознак, якими можна охарактеризувати переклад Ю.Андруховичем “Гамлета”.

У перекладах Ю.Андруховича важко углядіти вияв форенізації, як і лексичного пуританства в душі класицизму доби Модерну. Скоріш маємо вияв родової пам’яті українства, колористики мови козацтва. “Народність” української мови Ю.Андруховича за глибиною доместикації є співмірною із перекладом відомої Вергілієвої “Енеїди” І.Котляревським, - фундатора письменства “живим” словом самотнього мовлення українців.

Більш виразно “українізація” Ю.Андруховичем першотвору проглядається на тлі зіставлення наведеного уривку перекладу з перекладами інших українських перекладачів - представників інших культурно-історичних традицій. Проте навести широкий спектр перекладів в обмежених обсягах статті не уявляється за можливе (але не становить труднощів зробити це самостійно), тож відзначимо лише головну відмінність перекладів - відмінність за стратегіями - домінуванням форенізації за часів епохи Модерну та доместикацією за доби постмодерну.

Істотні, як на нас, розбіжності в інтерпретаціях першотвору “Гамлет” представниками різних часів та культур є закономірним явищем і мають своє пояснення. Зокрема, нам імпонує філософське пояснення проблеми широкої інтерпретації твору видатним філософом, лінгвістом, дослідником постмодернізму У.Еко через відмінності кодів інтерпретаторів. У постмодернізмі множинність інтерпретацій твору впливає із визнання твору ентропічною системою. “...Ентропія деякої системи - це стан рівноймовірності, до якого прагнуть її елементи” [5, с. 42]. Якщо є рівноймовірність лише на рівні джерела інформації (тексту), процес означення має йти за допомогою вибору одного з багатьох смислів. Вибір значення з альтернативних серій проводиться інтерпретатором на основі коду. “Код - це модель, що є результатом умовних

спрощень, вироблених задля того, щоб забезпечити можливість передачі тих чи інших повідомлень” [5, с. 66].

У розумінні У.Еко мова, слова - то є конвенціональні знаки. Сам код є виразом суб’єктивного ставлення інтерпретатора до інформації на основі міжкультурного комунікативного досвіду. Назагал утверджується множинність, полісемія у трансляції авторського ідіолекту з орієнтацією на інтереси, запити реципієнта. Тож розбіжності в інтерпретаціях наведеного фрагменту із “Гамлета” різними перекладачами (кожен по-своєму надав твору смислу) пояснюються відмінностями особистісних кодів інтерпретаторів за співпадіння лінгвістичних кодів (української мови). Слідуючи баченню У.Еко обумовленості інтерпретації кодом, надання смислу твору становить свого роду рефлексію як мисленнєву проєкцію усього набутого світоглядного та культурного досвіду на текст як ентропічну систему.

За культури постмодернізму у перекладознавстві утвердився основний принцип лінгвопрагматики (Ч.Пірс), згідно якого значення слова має сприйматися у світлі можливих наслідків та практичних результатів. А тому слово осмислюється перекладачем як матриця можливих станів реальності, як поле для інтерпретації авторських інтенцій у відповідності із запитам національного читача чи автентичної культури. Відтак цілком виправдано існує два принципи перекладу: один із них вимагає переселення іноземного автора до нас так, щоб ми могли побачити в ньому співвітчизника, інший, навпаки, висуває нам вимогу, щоб ми вирушили до цього чужинця і пристосувалися до його умов життя, складу його мови, його особливостей. Ми не беремо на себе відповідальність безапеляційно оцінювати позиції, проте задамося питанням, які мовно-культурні літературні традиції більше відповідають сьогоденним запитам суспільства ринкових відносин, комерціалізації мистецтва - мова, позбавлена національного колориту самобутності, вихолощення усього, що навертає читача до національних коренів, мова масового читача, яка увібрала в себе багатовікову історію та культуру українства, - чи автентичне, відчужене щодо українського читача відтворення іншої мови, культури, авторського бачення дійсності? Питання риторичне. Як на нас, то питання, яку стратегію перекладу - доместикацію чи форенізацію - має сповідувати національно свідомий перекладач,

має однозначну відповідь - переселення іноземного автора так, щоб ми могли побачити в ньому співвітчизника та сучасника. Тож чи варто на догоду традиціям класицизму втрачати можливість піднести національну мовну культуру на рівень світової літературної класики, пробудивши у читача почуття піднесення, гордості за власну мову, культуру. Знову таки - питання риторичне. Перекладач має ідентифікувати авторські культурні маркери та віднайти їм українські еквіваленти у сучасній мові, прийнятні для національного читача, які відображають національні культурні особливості, ментальність, дух українства. «Методологічно стратегія художнього перекладу ґрунтується на прагматизмі – правильним є те, що ситуативно задовольняє потреби практики. Зазначене філософське розуміння взаємообумовленості мови та осмислення світу не суперечить постмодерністським імперативам, зокрема, інтертекстуальності, тотальному лібералізму в інтерпретації тексту тощо» [1, с.163].

Назагал, на підставі аналізу перекладів літературної спілки “Бу-Ба-Бу” можна стверджувати, що літературний постмодернізм не руйнує національну свідомість, ідентичність, а навпаки, своєю орієнтацією на задоволення духовних потреб українців робить іншомовний твір здобутком національної культури, засобом духовного збагачення нації. Зусиллями вітчизняних перекладачів-постмодерністів українська літературна скарбниця збагатилася світовою класикою з українським національним колоритом, підносячи тим самим національну мову та культуру на щабель світової. Наразі до оцінки українських постмодерністів пасують слова К.Поппера: “Незначна меншість творчих людей – людей, що створюють витвори мистецтва ...є справжньою цінністю. Ці нечисленні виняткові особи дозволяють нам усвідомити справжню велич людини. При цьому, незважаючи на те, що ці лідери людства знають, як має використовуватися розум, вони ніколи не бувають людьми розуму. Коріння таких особистостей простягається глибше: у глибину їх особистих інстинктів і потягів, як і інстинктів і потягів суспільства, частиною якого вони є” [4, с. 264]. Утім справжню оцінку літературної творчості, на сьогодні ще “незначної меншості” постмодерністів, дасть історія.

Проте погодьмося, що сучасні постмодерністські новації у літературі бачаться як піднесення культури українства і цілком

вкладаються у синергетичне бачення цивілізаційного розвитку. Якщо український літературний постмодернізм розглядати як лінгвокультурну хаотизацію, як це бачиться декотрим опонентам, то маємо бути свідомими того, що хаос є невіддільним від творчості та є тим конструктивом, який обумовлює упорядкування системи, елементом якої є сам суб'єкт - літератор. Інтерпретація твору, творення нової реальності вивільняє свідомість перекладача від обтяження будь-якими нормами, стереотипами (читай беконівськими ідолами), вводить його у сферу тяжіння домінуючого атрактора. Хаос, який наразі привноситься постмодернізмом у художній переклад, є необхідним етапом виходу системи на атрактор, який визначатиме потенційну впорядкованість - новий стан системи: текст - перекладач - смисл. Маємо бути свідомими того, що теперішні мовно-культурні збурення не є останніми, і художня інтелігенція має бути готовою прийняти нові фундаментальні зрушення в теорії перекладу.

Разом з тим ми не претендуємо на незаперечність висновків, тож позиціонуємо нашу розвідку лише як можливий предмет полеміки. Обмежені рамками статті, ми не змогли розкрити усю багатоаспектність ролі перекладу у формуванні національної самосвідомості, відтак тема потребує свого подальшого дослідження в контексті довгострокової перспективи нових соціокультурних трансформацій.

Список літератури

1. Бархударов Л. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода ; изд.4-е. М.: Издат. ЛКИ, 2013. 240с.
2. Латышев Л. Курс перевода (эквивалентность и способы ее достижения). М.: Междунар. отношения, 1981. 248 с.
3. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія: історія і сьогодення. Львів: Кальварія, 1999. 110 с.
4. Федоров А. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): учеб. пособие ; 5-е изд. СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО "Издательский Дом" "ФИЛОЛОГИЯ ТРИ", 2002. 348с.
5. Швейцер А. Теория перевода (статус, проблемы, аспекты). М.: Наука, 1988. 215с.

Одержано 10.01.2022

УДК 330.3:005.1

І.П. Ткаченко, доц., канд. екон. наук

Р.В. Мельник, студ. гр. ЗММ-21

*Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті,
м. Кропивницький, Україна*

Інвестиційний менеджмент: класифікація підходів щодо визначення інвестиційного проєкту

В статті наведені різні трактування «інвестиційного проєкту», запропонована класифікація підходів щодо теоретичного визначення інвестиційного проєкту. Наведене визначення інвестиційного проєкту відповідно до чинного українського законодавства. Уточнено визначення інвестиційного проєкту яке враховує особливості його менеджменту.

управління інвестиційним проєктом, структура інвестиційного проєкту, сутність інвестиційного проєкту, інвестиції, інновації

Реалізація інвестиційного проєкту є однією з важливих складових інвестиційного менеджменту будь якого підприємства, яка активно впливає на його розвиток. Адже в сучасних умовах інвестиційна привабливість підприємства є однією з важливих його характеристик діяльності, оскільки вона впливає на конкурентоспроможність, фінансову стійкість та кредитоспроможність. Актуальність теми дослідження пов'язана з потребою обґрунтовувати сутність інвестиційного проєкту з врахування особливостей його менеджменту.

Мета дослідження полягає у тому, що на основі порівняльного аналізу систематизувати підходи до визначення сутності інвестиційного проєкту для виявлення його структурних елементів.

У вітчизняній економічній літературі не існує єдиної думки щодо визначення сутності такої економічної категорії як «інвестиційний проєкт». Розглянувши різні трактування економічної категорії інвестиційного проєкту ми пропонуємо виділити наступні п'ять основних підходів:

Перший підхід характеризує інвестиційний проєкт як сукупність документів та розкриває його економічну сутність через основні стадії його реалізації.

Наприклад, Г. М. Тарасюк під інвестиційним проектом розуміє «сукупність документів, що характеризують проект від його задуму до досягнення заданих показників ефективності й обсягу, що включають передінвестиційну, інвестиційну, експлуатаційну і ліквідаційну стадії його реалізації» [10; 11, с. 398].

На думку І. О. Бланка, залежно від виду інвестиційного проекту здійснюється різна диференціація вимог до його розробки [3, с. 227].

Цього підходу також дотримується Т. А. Дзюба, яка під інвестиційним проектом розуміє «основний документ, зумовлений необхідністю вкладення іноземних інвестицій, та в якому у визначеній послідовності його розділів подані основні характеристики проекту і фінансові показники, пов'язані з його реалізацією» [5, с. 164].

Другий підхід характеризує інвестиційний проект як комерційну пропозицію потенційному інвестору у вигляді реклами або опису головних цілей проекту, або оцінку його ефективності.

Наприклад, В. П. Савчук під інвестиційним проектом розуміє «спеціальним чином оформлена пропозиція щодо зміни діяльності підприємства, яка переслідує певну мету» [9; 11, с. 398].

Цього підходу дотримується Б. М. Щукін, який під інвестиційним проектом розуміє документ в якому «чітко визначені дії інвестора з приводу реалізації своїх інвестиційних намірів» [12, с. 9].

Третій підхід характеризує інвестиційний проект як сферу інвестиційної діяльності зі створенням або заміни технічної, економічної або соціальної систем підприємства, а також розробку нової його структури управління [11, с.398].

Наприклад, Г.О. Бардиш та Л. С. Кобилянський під інвестиційним проектом розуміє повний комплект «організаційно-технічних і фінансово-економічних документів та заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети» [2, с. 68].

Більш повне визначення надає Т. В. Майорова, яка під інвестиційним проектом розуміє «системно обмежений і закінчений комплекс заходів, документів і робіт, фінансовим результатом якого є прибуток (дохід), матеріально-речовим результатом - нові або реконструйовані основні фонди (комплекси об'єктів), або придбання та використання фінансових інструментів

чи нематеріальних активів з подальшим отриманням доходу чи соціального ефекту» [7, с. 73].

Четвертий підхід характеризує інвестиційний проект як обґрунтований комплекс законних дій, які спрямовані на досягненні визначених цілей з використанням наявних ресурсів у підприємства в певний період часу.

Наприклад, низка українських науковців під інвестиційним проектом розуміють «комплекс взаємозв'язаних заходів, розроблених для досягнення певної цілі, спрямованих на задоволення визначеної потреби шляхом досягнення конкретних результатів, в перебігу заданого часу при встановлених ресурсному забезпеченні та обмеженнях» [4, с. 36].

Цього підходу дотримуються В. Базилевич та І. Мазур, які під інвестиційним проектом розуміють «цілеспрямоване, заздалегідь опрацьоване, заплановане створення та модернізація фізичних об'єктів, технологічних процесів, технічної та організаційної документації для них, матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів, а також управлінських рішень і заходів їх виконання» [1, с. 43].

Більш повне визначення надає Л. В. Лисиця розуміючи під інвестиційним проектом «цілеспрямовану, заплановану, пророблену, унікальну та динамічну сукупність взаємопов'язаних, взаємозалежних, послідовних і скоординованих легітимних заходів з певними ресурсними, витратними, часовими лімітами, спрямована на досягнення окреслених цілей, результатів та визначених ефектів відповідно до конкретних вимог, зокрема: економічних, соціальних, екологічних тощо» [6].

П'ятий підхід характеризує інвестиційний проект з юридичної точки зору. Відповідно до статті 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» під інвестиційним проектом розуміють «комплекс заходів (організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних), визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку національної економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється суб'єктами інвестиційної діяльності з використанням цінностей відповідно до положень цього Закону» [8].

Також вище наведеним законом регулюється оформлення інвестиційного проекту «у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування інвестування, організації та управління роботами з реалізації проекту в межах визначених вартості та терміну його реалізації» [8].

Таким чином, кожне з означених вище в цьому підпункті кваліфікаційної роботи підходів до трактування визначення інвестиційного проекту підприємства є доцільним та має право на існування.

На нашу думку, інвестиційний проект підприємства - це об'єкт реальних інвестицій спрямованих на розширення або збільшення ефективності виробництва, створення нових видів продукції, підвищення або запровадження екологічних та соціальних стандартів на підприємстві.

Тобто економічна сутність інвестиційного проекту розкривається в реалізації певної інноваційної ідеї, яка буде втілена на конкретному підприємстві:

по-перше, в запропонованих інноваційних технологіях;

по-друге в новому чи удосконаленому виробничому обладнанні.

Таким чином, систематизація та вивчення різних наукових підходів до трактування сутності інвестиційного проекту підприємства дало змогу розкрити його економічний зміст і виявити його основні складові та стадії реалізації.

Список літератури

1. Базилевич В., Мазур І. Методичні аспекти оцінки масштабів тіньової економіки. *Економіка України*. 2004. № 8. С. 36-44.
2. Бардиш Г.О. Проектне фінансування : підруч. (2-ге вид.) Київ : Алерта, 2008. 463 с.
3. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: учебн. курс. К.: Эльга, Ника-Центр, 2001. 448 с.
4. Брич В. Я., Снігур Х. А., Тисько М. М., Шпак Я. О. Управління інноваційним розвитком підприємства : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 216 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/33671> (дата звернення 11.11.2022).
5. Дзюба Т. А. Інвестиційний проект із залученням іноземних інвестицій: сутність, особливості та підходи до визначення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Економіка"*. 2015. Вип. 1 (45). Т.1. С. 163-165. URL: Інвестиційний проект із залученням іноземних

- інвестицій.pdf (uzhnu.edu.ua) (дата звернення 11.11.2022).
6. Лисиця Л. В. Інвестиційний проект як економічна теорія. 2014. 3 с. URL: Лисиця Л. В. Інвестиційний проект як економічна теорія.pdf (hneu.edu.ua) (дата звернення 11.11.2022).
 7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ-ри, 2004. 376 с. URL: https://pidru4niki.com/1584072012462/investuvannya/investitsiyna_diyalnist (дата звернення 01.11.2022).
 8. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-ХІІ від 18.09.1991 р. Редакція від 10.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#top> (дата звернення 01.11.2022).
 9. Савчук В. П. Оцінка ефективності інвестиційних проектів: навч. посіб. Київ: Либідь, 2004. 659 с.
 10. Тарасюк Г. М. Управління проектами : навч. посіб. Київ : Каравела, 2009. 320 с.
 11. Ткачик Ф. П. Інвестиційний проект: сутність, методи оцінки та джерела фінансування. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. ВІЩ ТНЕУ «Економічна думка»*, 2011. Вип. 9. ч. 2. С. 398-401. URL: <http://dspace.wnu.edu.ua/handle/316497/11738> (дата звернення 01.11.2022).
 12. Щукін Б. М. Інвестування: курс лекцій. Київ : МАУП, 2004. 216 с.

Одержано 27.12.2022

Н.А. Іщенко, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет

Особливості оцінювання персоналу фінансових установ

У статті висвітлено особливості оцінювання персоналу фінансових установ. Визначено сутність, елементи та основні завдання оцінювання персоналу фінансових установ. Розглянуто методи оцінювання персоналу фінансових установ.

оцінювання персоналу, система оцінки персоналу, завдання оцінювання персоналу фінансових установ, методи оцінювання персоналу фінансових установ

В умовах фінансово-економічної кризи у фінансових установах та організаціях України особливого значення набуває оцінка персоналу. Незважаючи на важливість оцінки персоналу, спостерігається слабке її використання в сучасній практиці

фінансових установ. Серед факторів, що визначають відповідність оцінок дійсній якості праці та ефективність впливу оцінки на професійний розвиток особистості, чільне місце займає систематичність вивчення та оцінювання особистості. Оцінювання в фінансовій установі повинно здійснюватися регулярно. Нерегулярність оцінювання, як правило, негативно впливає на діяльність і настрої працівників. Однак, у сучасних умовах склалась ситуація, коли в більшості фінансових установ оцінка персоналу або не проводиться взагалі, або існує на формальному рівні. В той же час оцінка персоналу є ключовим важелем ефективного управління працівниками в будь-якій організації за умови об'єктивності інструментарію з боку оцінюваних і адекватності параметрів оцінки цілям організації, в якій вони працюють. Практично кожна людина хоче, щоб його роботу позитивно оцінили і керівники, і колектив, тому оцінка може стати фактором задоволення соціальних потреб особистості [2]. Саме недосконалість існуючих способів оцінки персоналу в фінансових установах поряд з високою потребою кількісної оцінки ефективності праці персоналу зумовлює актуальність обраної теми.

Проблемі оцінювання персоналу присвячені праці таких вітчизняних вчених, зокрема В. М. Данюк, Ю. І. Палеха, В. М. Петюх, Н. М. Сушко, А. М. Ткаченко, С. О. Цимбалюк, А. М. Шляга [3,4,5,6] та інших. Однак, незважаючи на широкий спектр досліджень із зазначеної тематики, залишаються дискусійними питання щодо формування дієвої системи оцінки, метою якої є забезпечення ефективної роботи персоналу фінансових установ.

Метою статті є висвітлення особливостей оцінювання персоналу фінансових установ.

Ефективність діяльності будь-якої організації значною мірою залежить від особистих та ділових якостей працівників, які в ній працюють та робочих місць, які вони займають. Виявити і оцінити якості працівника можна в процесі оцінювання, яке є однією із ключових функцій менеджменту персоналу.

Оцінювання персоналу – це процедура, за допомогою якої виявляється ступінь відповідності якостей працівника, його трудової поведінки, результатів діяльності певним вимогам [4].

У фінансових установах оцінювання персоналу здійснюється лише в системному режимі. Система оцінки персоналу - науково обґрунтована й організована сукупність заходів щодо оцінки

персоналу, спрямованих на досягнення організаційних цілей і підвищення ефективності управління персоналом [7].

Система оцінки персоналу в фінансових установах містить такі елементи:

- мета та завдання оцінки персоналу – визначають направленість оцінки персоналу;
- зміст оцінки – визначає принципи побудови системи, її показники;
- методи оцінки – способи одержання, виміру і фіксації необхідної інформації;
- програма проведення оцінки - встановлює набір процедур, відповідно до яких організовується й проводиться оцінка.

Актуальність оцінювання якостей працівника пов'язана з тим, що оцінювання дозволяє керівництву фінансової установи вирішувати наступні важливі завдання:

- одержання формальної підстави для звільнення працівника, пониження у посаді або зниження заробітної плати;
- визначення того, чи відповідає працівник займаній посаді та прийняття рішень щодо його звільнення, просування, переміщення, навчання;
- отримання інформації для розробки плану навчання і розвитку персоналу організації;
- визначення та усунення перешкод, що заважають підвищенню продуктивності праці, вирішенню конфліктів;
- оцінювання потенційних здібностей працівників і можливостей їхнього професійного зростання;
- внесення змін у систему оплати та стимулювання праці.

Для формування і підтримки потужної команди з метою досягнення поставлених стратегічних цілей організації необхідно систематично проводити оцінювання персоналу за допомогою різних існуючих методів [3].

Методи оцінювання службовців, фахівців та керівників, що використовуються в організації, мають бути ретельно продумані фахівцями і правильно зрозумілі працівниками. В сучасній практиці використовують багато методів оцінювання персоналу, але незважаючи на їх численність, принципові елементи процесу оцінювання мають загальний характер, а саме:

1. Установлення об'єкту оцінювання.

2. Установлення ділових показників (характеристик) і розробка критеріїв оцінювання, визначає експертна група.

3. Визначення досягнутих показників і результатів праці персоналу.

4. Порівняння фактичних показників з установленими критеріями. На цьому етапі можна визначити місце, яке займає окремий виконавець серед співробітників за своїми здобутками або невдачами.

5. Обговорення результатів оцінювання з працівниками. При цьому важливо дотримуватися етичних правил, а саме: починати з позитивних фактів, критикувати не особистість, а недоліки в роботі; визначити спосіб їхнього виправлення та подальшого покращення індивідуальних досягнень.

6. Прийняття необхідних адміністративних дій та рішень.

Отже, для оцінювання персоналу фінансових установ необхідно застосовувати наступні методи:

I. Метод оцінювання ділових якостей та роботи персоналу. При розробці системи оцінювання працівника необхідно вирішити, на підставі яких критеріїв буде проводитися оцінка. Критерії оцінювання – це система індикаторів, яка повинна дозволити оцінити ефективність діяльності працівника, характеристики робочої поведінки, які складають «стандарти досконалості», яких необхідно досягти, щоб організація і працівники могли реалізувати свої цілі.

При розробці та виборі критеріїв, які можна було б використовувати для оцінювання робочих результатів персоналу, слід дотримуватися певних правил:

- відбір показників, які найбільш точно характеризують робочі результати оцінюваних категорій персоналу. До цієї роботи слід залучати самих працівників та керівників підрозділів, оскільки саме ці люди краще за інших знають зміст оцінюваної діяльності і можуть визначити, якою мірою досягнуті результати відповідають встановленим вимогам, які способи оцінки робочих показників підійдуть краще за інших;

- сукупність критеріїв, які використовуються для оцінювання робочих результатів працівника, повинна відображати той вклад, який вніс цей працівник в роботу підрозділу (організації), і служити основою для встановлення відмінностей між

працівниками, які мають різний рівень робочих показників;

- бажано, щоб оціночні критерії спиралися не лише на експертне оцінювання керівників, а й на доступні об'єктивні показники роботи (наприклад: продуктивність, відсутність претензій з боку клієнтів та інші);

- за критерії слід вибирати такі показники, які дозволяють встановити важливі відмінності між працівниками за характеристиками, прямо або побічно пов'язаними з показниками їх професійної успішності: продуктивністю і якістю праці, необхідністю додаткового навчання або перенавчання, можливістю підвищення на посаді та інші;

- критерії оцінки розроблюються для конкретної посади, а не для людини. Вони повинні бути об'єктивними і обґрунтованими, не залежати від того, хто їх виконує.

У виробничій практиці, наприклад, для оцінювання ділових якостей управлінського персоналу найчастіше використовуються такі ділові характеристики та критерії: професійні знання; старанність і активність у роботі; ставлення до персоналу; надійність; якість роботи; здатність до самовираження; темп роботи; здатність до організації та планування; готовність до відповідальності.

II. Атестація персоналу. Найбільш поширеним методом оцінювання персоналу є атестація, яка являє собою спеціальні управлінські заходи, що періодично проводяться в організації в повній відповідності до законодавства. При атестації оцінюють професійні знання персоналу і їх результати праці.

Існують декілька видів атестації, які розрізняють залежно від причини її проведення:

- чергова атестація - проводиться щороку або двічі на рік обов'язково для усіх співробітників. Метою атестації є опис виконаної роботи та підбиття підсумків діяльності;

- атестація в зв'язку з завершенням випробувального терміну. Метою є одержання висновку за результатами атестації та аргументованих рекомендацій щодо подальшого службового використання атестованого;

- атестація для просування по службі. Метою є виявлення відповідності виконавця новій посаді.

Атестація проводиться атестаційною комісією, до складу якої

входять: представники керівництва; керівники структурних підрозділів; представники кадрової служби.

Організація атестації працівників відбувається в три етапи: підготовка до проведення атестації; проведення атестації; підсумки атестації.

На стадії підготовки атестації необхідно розробити такі документи: атестаційний лист; структура письмової характеристики на виконавця, що атестується; бланк оцінки показників і ділових якостей виконавця; звіт виконавця про виконану роботу; план роботи виконавця; висновок атестаційної комісії. На цій стадії необхідно довести до відома тих, хто атестується, всю процедуру атестації.

Проведення атестації складається з двох підетапів.

1. Професійне (комп'ютерне) тестування, у ході якого перевіряється відповідність знань працівника тим вимогам, які висуваються до виконавця.

2. Атестаційне інтерв'ю, у ході якого відбувається співбесіда виконавців з атестаційною комісією.

На стадії підрахування підсумків визначаються результати атестації, оформляється атестаційний висновок у вигляді Оцінювального листка, Атестаційної анкети або Доповіді-оцінки, після чого керівництвом приймаються відповідні кадрові рішення, а саме: зміна розміру окладу, переведення співробітника на іншу посаду, зміна спеціалізації, підвищення/пониження в посаді, переведення на іншу роботу, звільнення.

Для працівників, уперше прийнятих на роботу, первинна атестація проводиться через шість місяців, а надалі - щороку.

III. Ассесмент – центр технологія оцінювання персоналу. Більше ніж 50 років назад в США була розроблена унікальна технологія оцінки персоналу, яка одержала назву «ассесмент-центр».

Ассесмент-центр являє собою стандартизовану багатоаспектну технологію оцінювання персоналу, яка використовується в усьому світі. В 1956 році методику ассесмента вперше використала американська компанія, щоб визначити найкращих кандидатів на управлінські посади. В даний час, на заході практично кожна велика компанія використовує цей метод для оцінювання персоналу. Він є визнаним і об'єктивним способом оцінки ділових і особистих якостей менеджерів.

В практиці, частіше всього роботодавця цікавлять такі якості, як: уміння працювати в команді; орієнтація на результат/процес; орієнтація на клієнта; стратегічне мислення; комунікабельність; лідерські якості; соціальна сміливість; мотивація на роботу; наявність шкідливих привичок.

Основними принципами Ассесмент-центрів є:

- інтегральна оцінка. Кожний учасник оцінюється декількома фахівцями;
- фази спостереження і оцінки розведені в часі для досягнення найбільшої об'єктивності;
- оцінюють спостережливу поведінку персоналу, який атестується, а не причини, які стоять за цією поведінкою;
- оцінюється потенціал кадрів.

Ассесмент містить у собі такі процедури оцінювання: інтерв'ю, психологічні тести, ділові ігри, індивідуальні вправи тощо. Кожна компанія формує свій набір інструментів проведення ассесмент-центрів у залежності від стратегії, а також тимчасових фінансових ресурсів.

Ассесмент-центр використовується при:

1. Доборі кадрів. Кожна організація хоче визначати і відбирати кращих співробітників. Ретельно розроблена процедура ассесмента дає можливість підбирати найкращих кандидатів на будь-яку вакансію.

2. Розміщенні персоналу. Кожна організація хоче, щоб кожний з її співробітників займав достойне місце. Наприклад, в організації є кілька менеджерських позицій з різним рівнем відповідальності. Процедура ассесмента може забезпечити керівництво максимально повною інформацією, щоб розміщення претендентів було максимально ефективним.

3. Навчанні і розвитку. Процедура ассесмента допомагає виявляти потенціал кожного співробітника, що значно полегшує формування навчальних програм і планів кар'єрного росту. Крім того, результати ассесмента дають можливість самому кандидату побачити, які навички йому необхідно розвивати самостійно.

4. Просуванні. Результати ассесмента можуть стати основою для просування співробітника по посаді, тому що вони допомагають виділити тих, хто має управлінський потенціал. Таким співробітникам пропонуються посади з більш широким

колом повноважень і великим рівнем відповідальності.

5. Управлінні кар'єрою і наставництві. Іноді результати тестів асесмента допомагають людям визначити ті сфери діяльності, у яких людина зможе найбільш яскраво себе виявити.

6. Одержанні зворотної реакції. Результати асесмента можуть визначити чи пішло на користь співробітникам проведене навчання.

Асесмент дозволяє співробітнику чи кандидату продемонструвати повне різноманіття його здібностей у ситуаціях, що моделюють його повсякденну роботу. На основі результатів Асесмент-центру виявляються не тільки ті навички, які уже є у співробітника, але і його скриті можливості, які зможуть зробити його роботу більш ефективною і продуктивною в організації. Скриті навички працівників є потенційним джерелом прибутку для організації.

Таким чином, оцінювання персоналу необхідно розглядати як важливий бізнес процес, який дозволяє виявити сильні і слабкі сторони колективу фінансової установи, а також окреслити шляхи вдосконалення індивідуальних трудових здібностей працівника, дослідити ефективність системи мотивації персоналу. Основною метою оцінювання персоналу є покращення управління діяльністю фінансової установи. Відтак оцінювання персоналу дозволяє: планувати кар'єру та сприяє просуванню працівників по службі; визначати рівень компетентності спеціалістів; здійснювати перестановку кадрів з урахуванням потенціалу працівників; будувати психологічний портрет працівників організації; проводити ефективний підбір потрібних спеціалістів; досліджувати специфіку міжособистісних відносин і психологічний клімат у колективі; визначати міру задоволення і зацікавленості працівників в організації; знаходити засоби для закріплення в організації потрібних спеціалістів; розробляти ефективну систему мотивації трудової діяльності; раціонально використовувати методи роботи з персоналом [1].

Список літератури

1. Данилевич Н. С., Поплавська О. М., Олішевська А. В. Оцінювання персоналу: практика використання сучасних методів, можливості поширення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2018. Випуск 1 (51). С. 223-229. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>

Nvuuес_2018_1_38

2. Корнійчук І. В. Модель оцінки ефективності праці фахівців фінансової установи. *Економіка та держава*. 2011. № 11. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2011/29.pdf
3. Менеджмент персоналу : навч. посіб. / [В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.]; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. 2-е вид., без змін. Київ : КНЕУ, 2006. 398 с.
4. Менеджмент персоналу. Навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА економічних спеціальностей / Укл.: А. М. Ткаченко, О. В. Шляга. Запоріжжя : Видавництво ЗДІА, 2009. 475с.
5. Палеха Ю. І. Менеджмент персоналу : навч. посіб. Київ: Видавництво “Ліра – К”, 2016. 338 с.
6. Сушко Н. М. Менеджмент персоналу в банках : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 146 с.
7. Шпортюк Н. Л., Сабадин М. О. Методи оцінювання персоналу банківської установи. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”*. 2017. № 15 (2). С 83-85. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_15\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_15(2)_18)

Одержано 21.12.2022

УДК 368

Т.А. Мельник, доц., канд. екон. наук

О.В. Нечаєнко, гр.ФС-20М

*Центальноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

Євроінтеграція українського автомобільного страхування «Зелена картка»

В статті наведена історія становлення автомобільного страхування «Зелена картка» на українському страховому ринку. Дослідженні основні показники діяльності обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за міжнародними договорами в Україні за 2017-221 роки. Наведена схема взаємодії МТСБУ та Буро Польщі при здійсненні автомобільного страхування «Зелена картка».

автоцивілка, страхування відповідальності водіїв зв кордоном, міжнародна система Зелена картка, обов’язкове страхування відповідальності

Враховуючи роль та значення для суспільства обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників

© Т.А. Мельник, О.В. Нечаєнко, 2022

наземних транспортних засобів виїжджаючих за межі України, особливо це актуально підчас процесів європейської інтеграції українського страхового ринку та сучасних політичних реаліях.

Метою дослідження є систематизація становлення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за міжнародним договором.

Міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» була заснована в 1949 році на підставі Рекомендації робочої групи з автомобільного транспорту Комітету по внутрішньому транспорту Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй, в якій урядам країн було запропоновано звернутися до страхових організацій, що проводять страхування ризиків цивільної відповідальності власників транспортних засобів, з пропозицією укласти угоди стосовно створення однакових та дієвих умов страхування цих ризиків. Міжнародна система автомобільного страхування «Зелена картка» функціонує в тих країнах в яких:

- страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є обов'язковим видом;

- створене та функціонує Національне бюро, членами якого є всі страховики, які проводять обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;

- на державному рівні ратифіковані вимоги міжнародної системи «Зелена картка».

«Кожне Національне бюро забезпечує гарантію:

- своєму уряду про те, що іноземний страховик буде дотримуватися чинного законодавства країни та сплатить компенсацію потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах в межах встановленого законом ліміту;

- Бюро інших країн-членів міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» щодо виконання зобов'язань страховиком, який застрахував цивільно-правову відповідальність водія, що спричинив дорожньо-транспортну пригоду на території їх країни» [2].

Україна приєдналася до міжнародної системи автострахування «Зелена картка» у 1997 році після впровадження обов'язкового

страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та заснування в березні 1994 року 17 вітчизняними страховими компаніями [2] Моторного (транспортного) страхового бюро України (МТСБУ). Наразі МТСБУ виступає гарантом відшкодування шкоди постраждалим у разі настанні дорожньо-транспортної пригоди з вини українських водіїв на території країн-членів Міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка». На сьогодні в Україні в межах Міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» діє обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за міжнародними договорами [3]. Страховий сертифікат (страховий полюс) міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» в усіх країнах-членах [5] має уніфіковану форму. При цьому наявність страхового міжнародного полюсу «Зелена картка» є обов'язковою умовою для водіїв (власників машин), які планують виїхати за кордон до країн-членів міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» на власному автомобілі. Тобто кожен громадянин нашої країни виїжджаючи на зареєстрованому в Україні транспортному засобі до країн-членів міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» зобов'язаний мати чинний, протягом всього терміну перебування за кордоном, міжнародний страховий сертифікат «Зелена картка».

В 2020 році Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг своїм Розпорядженням № 841 ввела зразок візуальної форми міжнародного полюсу «Зелена картка» та технічний опис візуальної форми бланку міжнародного полюсу «Зелена картка», який підтверджує укладання електронного міжнародного договору. Це було пов'язане з тим, що 14 червня 2019 року Генеральною Асамблеєю Ради Бюро «Зелена картка» було прийняте рішення про зміну формату міжнародного страхового сертифікату «Зелена картка». Надавався термін один рік щоб перейти від старої форми полюсу зеленого кольору (завдяки якому страховий сертифікат й отримав свою назву) до чорно-білого бланку, це було запровадження для можливості роздрукування електронного сертифікату на звичайних принтерах в домашніх умовах.

Таким чином, перехід на новий вид бланку міжнародного

полісу «Зелена картка» це фактично перший крок до переходу на електронні договори страхування в рамках міжнародної системи «Зелена картка», до повної діджиталізації та трансформації документообігу в електронну форму. Також це дає можливість водію, вже перебуваючи за кордоном, пролонгувати дію свого міжнародного договору «Зелена картка» або укласти договір страхування на новий термін, якщо водій затримався за кордоном довше, ніж планував при цьому термін дії чинного договору страхування закінчився [15].

В Україні на початок 2022 року укласти договори міжнародного страхування «Зелена картка» мають право 10 компаній, які є повними членами МТСБУ (табл. 1).

Таблиця 1 – Список повних членів МТСБУ на початку 2022 року

Страховик	Адреса страховика
ПАТ "НАСК "ОРАНТА"	02081, м. Київ, вул. Здолбунівська, 7-Д
ПрАТ "УАСК АСКА"	69005, м. Запоріжжя, вул. Перемоги, 97-А
АТ "СК "ІНГО"	01054, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 33
ПрАТ "УКРАЇНСЬКА СТРАХОВА КОМПАНІЯ "КНЯЖА ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП"	04050, м. Київ, вул. Глибочицька, 44
ПрАТ "УТСК"	04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 37-41, 5п.
ПрАТ СК "ПЗУ Україна"	04112, м. Київ, вул. Дегтярівська, 62
АТ "СГ "ТАС" (приватне)	03117, м. Київ, пр. Перемоги, 65
ПАТ "СК "УСГ"	03038, м. Київ, вул. Івана Федорова, 32-А
ПрАТ "СК "ПЕРША"	03150, м. Київ, вул. Фізкультури, 30
ТДВ "СК "ГАРДІАН"	01032, м. Київ, вул. Саксаганського, 96

Джерело: [2]

Майже всі страховики створенні в місті Київ крім одного, який знаходиться в Запорозжі. На вітчизняному страховому ринку велика кількість страховиків уклали угоду про надання агентських послуг за міжнародним договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів при цьому не будучи членами МТСБУ.

Страхова компанія, яка уклала міжнародний сертифікат «Зелена картка», забезпечує відшкодування шкоди, нанесеної громадянином України третім невідомим особам в результаті дорожньо-транспортної пригоди, що сталася з вини страхувальника, під час дії зазначеного полісу. Виплата страхового відшкодування здійснюється на умовах, визначених чинним законодавством про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів країни, на території якої відбулася дорожньо-транспортна пригода.

Розрахунки наведенні в табл. 2 свідчать про те, що кількість укладених міжнародних договорів «Зелена картка» українськими страховиками з 2016 року по 2019 рік збільшувалася. Винятком є 2020 рік впродовж якого кількість укладених договорів зменшилося майже в два рази в порівнянні з 2019 роком, це пояснюється веденням карантину та закриттям кордонів держав Європи у 2020 році з причини коронавірусної інфекції Covid-19. Впродовж 2021 року кількість укладених договорів збільшилася, але все одно не досягла рівня 2019 року.

Таблиця 2 – Показники обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за міжнародним договором в Україні

Показники	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Кількість договорів страхування, шт.	716553	702262	755503	1084703	596913	766297
Сума нарахованих страхових премій, тис. грн.	1005088	1082127	1288764	1634716	1177900	1564365

Продовження таблиці 2

Кількість вимог, шт.	4861	5060	5154	5953	6058	5311
Частка вимог до кількості договорів, %	0,68	0,72	0,68	0,55	1,01	0,69
Сума сплачена за вимогами, EUR	10705122	11773272	11660990	15416057	16504960	13745849
Курс EUR	28,29	30	32,14	28,95	30,79	32,31
Сума сплачена за вимогами, тис.грн.	302847,90	353198,16	374784,22	446294,85	508187,72	444128,38
Збитковість страхових премій	0,30	0,33	0,29	0,27	0,43	0,28
Середня виплата, грн.	62301,56	69802,01	72717,16	74969,74	83887,04	83624,25
Середня виплата, EUR	2202,25	2326,73	2262,51	2589,63	2724,49	2588,18

Джерело: розраховано автором за даними [1; 4]

В Україні вартість міжнародного полісу «Зелена картка» встановлює МТСБУ. До основних чинників які впливають на розмір страхового платежу належить:

- тип транспортного засобу (легковий автомобіль, вантажний автомобіль, автобус, мікроавтобус, причіп, мотоцикл);
- термін на який укладеться договір міжнародного страхування, який може бути від 15 днів до 1 року (терміни страхування визначає страховальник);
- країна відвідування.

Розрахунки наведенні в табл. 2 свідчать про те, що збитковість страхових виплат за міжнародним страхуванням «Зелена картка» постійно змінюється з 27 % до 49 %, при цьому вона змінюється стрибкоподібно, як завжди себе веде страховий ризик. Також цікавим моментом є той факт, що частка настання страхового

випадку становить в середньому 0,72 %. Розмір сплачених страхових виплат також має стрибкоподібну тенденцію, а саме в 2018, 2019 та 2021 рр. вона зменшилася, в інші роки вона мала тенденцію до збільшення в порівнянні з попереднім роком.

Розглянемо процес взаємодії між Моторним (транспортним) страховим бюро України та Бюро Польщі, у разі укладання факультативного Договору відобразимо схематично (рис.1).

1. Український транспортний засіб потрапляє в дорожньо-транспортну пригоду на території Польщі (потерпілим є громадянин України).

2. Український потерпілий повертається в Україну та звертається до Моторного (транспортного) страхового бюро України.

3. Моторне (транспортне) страхове бюро України звертається до Бюро Польщі із запитом необхідних інформації та матеріалів.

4. Моторне (транспортне) страхове бюро України надає потерпілому необхідну інформацію та матеріали для подальшого звернення до іноземного страховика відповідальності.

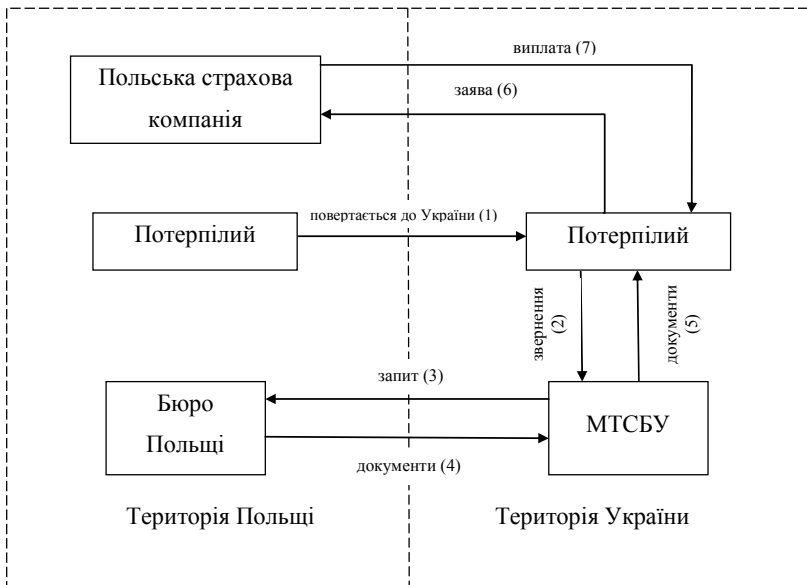

Рисунок 1 - Процес взаємодії між Моторним (транспортним) с
страховим бюро України та Бюро Польщі

Примітка: МТСБУ - Моторне (транспортне) страхове бюро України.

Варто зауважити, що, окрім захисту прав потерпілих українських громадян під час дорожньо-транспортної пригоди за кордоном, окреслений механізм на рис. 1 також сприяє реалізації права вимоги українських страховиків за договори страхування транспортних засобів щодо іноземних страховиків відповідальності.

Таким чином, враховуючи значну кількість дорожньо-транспортних пригод на території країн-учасниць Міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» за участю українських страховальників, необхідним на сьогодні є регулярний моніторинг адекватності українських страхових тарифів за договорами міжнародного страхування «Зелена картка», які покривають територію країн міжнародної системи, а також забезпечення надійного перестрахового покриття ризиків за договорами міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів.

Також євроінтеграція українського страхового ринку до Міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка» забезпечило для українських водіїв (власників транспортного засобу) отримання страхового відшкодування за наслідками дорожньо-транспортної пригоди на території країн відвідування та сприяло наближенню стандартів національного страхового ринку до сучасних європейських умов та можливостей.

Список літератури

1. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період). Національний банк України : веб-сайт. URL: [Exchange_r.xls\(live.com\)](http://Exchange_r.xls(live.com)) (дата звернення: 04.01.2022).
2. Офіційний сайт Моторне (Транспортне) Страхове Бюро України URL: <http://www.mtsbu.kiev.ua/ua/> (дата звернення: 04.01.2022).
3. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004р. №1961-IV. Редакція від 01.07.2021 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/1961-15> (дата звернення: 03.01.2022).
4. Статистичні дані за міжнародним страхуванням. Сайт МТСБУ URL: <http://www.mtsbu.ua/ua/statistics/Statisticaldatainternational> (дата звернення: 04.01.2022).
5. Green Card system. Protecting cross-border road traffic victim's : веб-сайт. URL: <http://www.cobx.org/article/4130/green-card-system-final>

Одержано 12.01.2022

Зміст

<i>Dmytro Bugera, Svetlana Shcherbyna</i> Increasing anthropogenic impact on the environment due to energy supply problems.....	3
<i>Oleksiy Shcherbina, Svetlana Shcherbyna</i> Religions of the whole world	7
<i>Є.О. Головкін, С.В.Щербина</i> Переклад англійських прислів'їв і приказок на український лад	13
<i>Yevgen Tarasenko, Svitlana Shcherbyna</i> Innovative technologies in agriculture, technologies and advantages of John Deere	19
<i>Т.А. Мельник, В.М. Бевзушенко</i> Страховий менеджмент: фактори впливу на фінансову надійність страховика	23
<i>Ю.Г.Стежко</i> Постмодерністський інтелектуалізм як настанова художнього перекладу	30
<i>І.П. Ткаченко, Р.В. Мельник</i> Інвестиційний менеджмент: класифікація підходів щодо визначення інвестиційного проєкту	40
<i>Н.А. Іщенко</i> Особливості оцінювання персоналу фінансових установ	44
<i>Т.А. Мельник, О.В. Нечасенко</i> Євроінтеграція українського автомобільного страхування «Зелена картка»	52

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 30

Відповідальний за випуск Будулатій В.В.
Комп'ютерна верстка І.М. Каліч
Тиражування О. Г. Каліч

*Приватне підприємство «Ексклюзив-Систем»
Свідоцтво № ДК 4470 від 17.01.2013р.
25006, м. Кіровоград, вул. Шевченка, 25
тел./факс 24-35-53*

Підписано до друку 29.12.2022р. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Офсетний друк. Умов. друк. арк. 3,88.
Тираж 300 прим. Зам. № 0764